De betekenis van de Nederlandse familienamen

P.J. Meertens

bron
P.J. Meertens, *De betekenis van de Nederlandse familienamen*. A. Rutgers, Naarden 1941

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/meer035bete01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

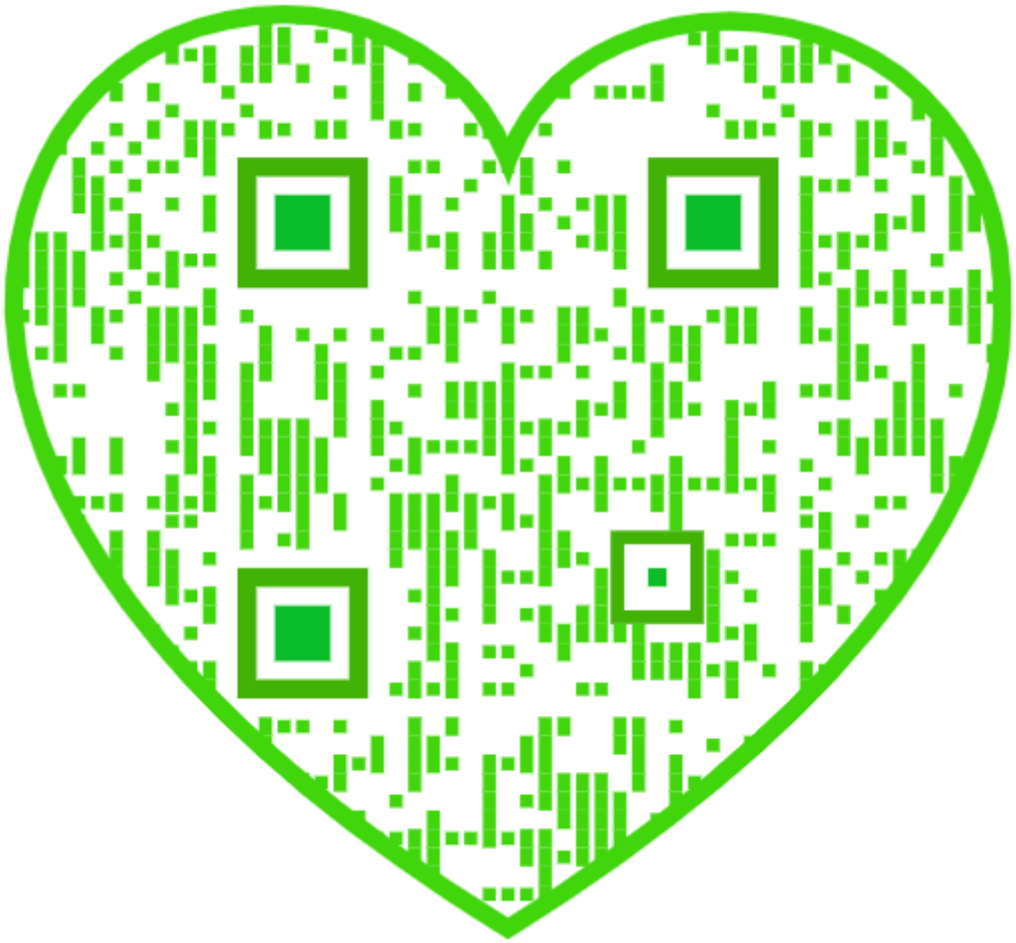

Woord vooraf

Dit boekje bedoelt alleen een populaire inleiding te geven op het gebied der Nederlandse familienamen en richt zich in het bijzonder tot die lezers, die de betekenis van eigen of anderer familienamen willen onderzoeken en niet de wegen kennen, die zij daartoe moeten inslaan. Het bezit generlei wetenschappelijke pretenties en is maar zeer ten dele op eigen onderzoek gegrond. Zonder het bekende boek van Winkler, dat hoewel het van 1885 dagtekent nog door geen ander vervangen is, zou het niet geschreven kunnen zijn. Maar tegelijk wil dit boekje een aansporing zijn, om dit maar al te lang verwaarloosde onderdeel van de Nederlandse taalkunde eindelijk eens systematisch te behandelen en het onderzoek der persoons- en familienamen in het grotere verband van de namenkunde in 't algemeen de plaats te geven, waarop het recht heeft.

Hoeveel ik aan Winkler ontleende zal de ter zake kundige lezer met een enkele oogopslag zien. Terwijl het register op zijn boek ruim 10.000 namen bevat, vindt men er in dit boekje niet meer dan 3.000 besproken, althans genoemd. De meeste voorbeelden ontleende ik uiteraard aan Winkler; daarnaast gebruikte ik vooral de bekende werken van Elias en De Vos over de vroedschappen van Amsterdam en Zieriksee, terwijl menig voorbeeld werd ontleend aan stadsrekeningen, o.a. van Deventer, Middelburg en Nijmegen. Naar deze bronnen wordt in de tekst doorgaans niet verwezen.

Aan mej. J.C. Daan, litt. dra., die de drukproeven met mij doornam, breng ik ook hier graag een woord van welgemeende dank.

Amsterdam, 1 Juli 1941.

Inleiding

In tegenstelling met andere landen, vooral met Duitsland, dat tal van dikwijls zeer omvangrijke publicaties bezit over de familienamen en hun betekenis, vindt men voor ons land over dit toch zo belangrijke en boeiende onderwerp betrekkelijk maar weinig litteratuur. De Friese medicus en oudheidkundige Johan Winkler (1840-1916) heeft in 1885 een studie over *De Nederlandsche geslachtsnamen in oorsprong, geschiedenis en beteekenis* uitgegeven, die nog altijd niet alleen het standaardwerk, maar tegelijk het enige boek is, waarin men een algemeen samenvattend overzicht vindt over de Nederlandse familienamen. Winkler heeft dit werk in 1900 nog aangevuld met een bundel *Studies in Nederlandsche namenkunde,* de vrucht van voortgezet onderzoek in een studieveld, waarvoor deze geleerde als geen ander vóór en na hem zich verdienstelijk heeft gemaakt. Wat sindsdien op dit gebied is verschenen, beperkt zich tot tijdschriftartikelen en kleine publicaties, en gaat grotendeels op het werk van Winkler terug.

Veilig kan men dus konstateren dat de studie der familienamen hier te lande een verwaarloosd, liever gezegd een nauwelijks ontgonnen terrein is. Dit is daarom te meer te betreuren, omdat het hier een wetenschap geldt die in het groter verband van het anthropologisch onderzoek van niet te miskennen betekenis is. Zoals hierna uitvoeriger zal worden uiteengezet, verraden nl. tal van familienamen terstond hun plaats van herkomst. De in Zeeland inheemse namen zijn

geheel anders dan die men in Groningen of in Limburg vindt, en een Noordhollandse familienaam valt in het Gelderse terstond op als niet-Gelders. Ik behoef niet te zeggen, van hoe grote en vèrreikende betekenis het zou zijn, indien we een volledig overzicht bezaten van de geografische verspreiding der Nederlandse familienamen. Het zou aan de hand van deze gegevens a.h.w. met één oogopslag duidelijk worden, hoe groot het Vlaamse, hoe groot het Friese element in ons volk is, welke bevolkingsgroepen de neiging bezitten om uit te zwermen, welke meer hokvast blijven. Zo verdient naast het dialect- en het volkskunde-, naast het archaeologisch en het toponymisch onderzoek ook dat der familienamen een plaats, als een onmisbare schakel in de keten der onderzoekingen betreffende verleden, aard en samenstelling van ons volk.

Alhoewel de familienaam pas in het begin van de 19e eeuw bij de invoering van de Burgelijke Stand een staatsrechterlijk karakter heeft gekregen, zijn de familienamen als zodanig enkele eeuwen ouder. In de geschiedenis der mensheid zijn ze betrekkelijk jong, dat is te zeggen nog geen duizend jaar oud. De oudheid en ook de vroege middeleeuwen kenden ze niet; eerst tegen het jaar 1000 vinden we er de eerste sporen van, en wel in Italië. Vandaar is het gebruik, dat de leden van eenzelfde geslacht zich met dezelfde naam noemden, in de Germaanse landen overgenomen, waarschijnlijk via Zwitserland. De adel gaf uiteraard het voorbeeld hierin. Gedreven door stambewustzijn namen de edelen allengs de gewoonte aan, zich naar hun gemeenschappelijke stamvader te noemen. Geleidelijk volgden de ministerialen, de burgers en tenslotte ook de horigen hun voorbeeld.

Er zijn echter stellig nog andere factoren behalve deze familietrots, die het ontstaan van de familienamen in de hand hebben gewerkt. In een kleine, besloten gemeenschap heeft deze naam geen reden van bestaan.

In een gezin, in een vriendenkring weet iedereen wie Piet of Kees is. Zijn er meer Pieten en Kezen, b.v. in een dorp, dan volstaat het om te spreken van Piet de smid of Kees van de bakker, en iedereen weet onmiddellijk wie daarmee bedoeld wordt. Nog altijd zijn op het platteland en in niet te grote dorpen familienamen ongebruikelijk en zelfs in vele gevallen behalve bij de betrokkenen zelf onbekend. Eerst wanneer de gemeenschap groter wordt en tot een stad uitgroeit, zijn ze onontbeerlijk. De oudste sporen van familienamen in deze landen vindt men dan ook in de steden, en wel in die steden die in de middeleeuwen de grootste bevolking bezaten. In de 14e en 15e eeuw hadden de burgers van Gent en Brugge bijna allen geslachtsnamen, waaraan in die tijd in een veel kleinere en minder betekenende stad als Amsterdam nog geen behoefte bestond. Eerst in de 16e eeuw, wanneer Amsterdam als handelscentrum betekenis gaat krijgen, vinden we hier familienamen meer en meer in gebruik komen, al had de kleine burgerij in de 17e en zelfs in de 18e eeuw er nog geen nodig. Terwijl het zowel in Deventer als in Nijmegen in de 14e eeuw al ongewoon was, een persoon alleen met zijn voornaam te noemen, is dit in dezelfde tijd in een stad als Middelburg nog heel gebruikelijk. Worden in Deventer op het eind der eeuw vooral personen uit de dienstbare stand met hun doopnaam genoemd, in dezelfde tijd is in Zieriksee de aanduiding met de voornaam zonder meer nog de meest gebruikelijke. Hoewel het materiaal voor een onderlinge vergelijking niet in voldoende voorraad aanwezig is, om er vaststaande gevolgtrekkingen uit te kunnen maken, schijnt het toch dat de familienamen zich in Westeuropa van oost naar west hebben bewogen, en het laatst aan de Noordzeekust worden gevonden.

Tot diep in de vijftiende eeuw is er in de erfelijkheid van de familienamen nog niet de minste regelmaat te bespeuren. Herhaaldelijk noemen de zoons

van eenzelfde vader zich met verschillende familienamen, of wel nemen enkelen de familienaam aan, die ook hun vader droeg, terwijl anderen volstaan met het patronimicum. Een sterk voorbeeld daarvan is dat van de vijf zoons van Goeswinus Cnode uit 's-Hertogenbosch (1408), die alle vijf verschillende achternamen voerden: Goeswinus Cnode, Johan Bye, Ghisbertus Bac, Theodoricus Posteel en Laurentius Volkaert.[1]. Van de drie zoons van een zekere Luyt uit Amsterdam (2e helft 15e eeuw) noemen de eerste en de tweede, die beiden huidenkoper werden, zich naar hun beroep: Willem Luytsz Huydecoper en Meyndert Luytsz Huydecoper; de derde noemt zich Jacob Luytsz zonder meer. Elk van deze drie broers krijgt een zoon; de namen van deze neven zijn respectievelijk Antonis Willemsz Bontekoe (zeepzieder 'in de Bonte Koe' op de Zeedijk, † 1594), Luyt Meyndertsz Huydecoper (korenkoper) en Lucas Jacob Luytszoonsz (houtkoper, 1540-1569). De drie zoons van de Amsterdamse korenkoper Jan Jansz (zoon van Jan Pledtser) noemen zich Willem Jansz Brouwer († 1566), Jan Jansz Pledtser († 1567) en Dirck Jansz Louw († 1561).

Ter aanvulling enkele voorbeelden uit Zieriksee. Willem Simonsz, ambachtsheer van Stavenisse en Cromstrijen (1498-1557), zoon van Simon Maarten Simonsz, heeft tien kinderen, die allen Cromstrien heten, behalve een der zoons, die Cornelis Stavenisse (1529-1575) heet en als zodanig de stamvader wordt van een aanzienlijk Zeeuws regentengeslacht. Een ander invloedrijk Zierikseeënaar, Jan Anthonisse (1520-1588), lakenkoper, had negen kinderen, waaronder drie zoons, die ieder de stamvader werden van een invloedrijke Zeeuwse familie. Zijn zoon Jan Anthonisse de Jonge (1546-1617), aanvankelijk Jonge Jan Jan Anthonisse genoemd, was de eerste drager van de familienaam de Jonge en grondvestte het geslacht, waaruit vele staatslieden zijn voortgekomen. Een jongere broer

1) De Nederlandsche Leeuw, LVI (1938), kol. 435.

Mr. Hubrecht Jan Anthonisse (1565-1618) komt sinds het einde der eeuw voor als Hubrecht Janszoon geseit Steengracht en wordt de stamvader van het eveneens bekende regentengeslacht Steengracht.

Nog in de achttiende eeuw vinden we een geval vermeld van een Doopsgezind vermaner Willem Jansz Schoen uit Wormerveer, wiens drie zoons respectievelijk onder de namen Melis Willemsz Lakeman, Dirck Willemsz Breeuwer en Jan Willemsz Blauw werden gedoopt.

Soms noemt een zoon zich zowel naar zijn vader als naar zijn moeder; zo Simon Abbe Jan Pontenz (1467-1550?) uit Amsterdam, zoon van Jan Pont en N. Simonsdr Abbe. De oudste zoon van Simon noemt zich Jan Pont († 1542), de tweede zoon Ysbrant Simonsz Abbe († 1559), de derde Marten Simonsz Abbe, genaamd Schuyt. Hier zien we dus het geval dat de oudste zoon zich naar zijn vader, de tweede naar zijn moeder en de derde zich eveneens naar zijn moeder noemt, maar tegelijk een nieuwe familienaam aanneemt.

Dat kinderen zich naar de moeder noemen komt herhaaldelijk voor, vooral wanneer de familie van de moeder voornamer was dan die van de vader of - men kan ook zeggen: en dientengevolge - in tegenstelling tot de familie van de vader al een geslachtsnaam bezat. Zo trouwde een dochter van de zojuist genoemde jonge Jan Pont, Trijn Jansz Pont (geb. 1525) met Pieter Claesz. Een uit dit huwelijk geboren zoon noemt zich Jan Pietersz Pont († 1601). De Amsterdamse vroedvrouw Oetgenmoer (moer = vroedvrouw) (± 1420-1486), de stammoeder van het bekende regeringsgeslacht Oetgens had een dochter Oetgen Oetgens, die met Claes Jacobsz trouwde. De zoon uit dit huwelijk noemde zich Frans Claesz Oetgens (± 1490-± 1550). Van de kinderen van Mr. Gerrit Boel (± 1485-1562), secretaris van Amsterdam, noemen de eerste en de derde zoon zich naar hun moeder Persijn,

de tweede, die eveneens secretaris van Amsterdam is geweest, noemt zich evenwel Boel. De naam van de Amsterdamse regentenfamilie Boelens heeft zich niet voortgezet door de oudste zoon van de stamvader, maar door diens dochter Lijsbeth. Alhoewel deze met een Amsterdams burgemeester, Cornelis Hendricksz Loen was getrouwd, namen haar kinderen toch de naam van hun moeder aan. In bepaalde families schijnt het zelfs een traditie te zijn dat de kinderen zich steeds weer naar de moeder noemen. Zo heten die van de Amsterdamse chirurgijn Pieter Thijsz (midden 16e eeuw) evenals hun moeder Schrijver. Een van deze kinderen, Thijs Pietersz Schrijver (geb. 1548) heeft een zoon Philip Thijsz, die zich naar zijn moeder Philip Thijsz de Bisschop noemt. Een andere zoon, Hendrick Pietersz Schrijver, heeft een zoon Jan Hendricksz, die zich naar zijn moeder Jan Hendricksz Soop noemt. Men vindt in Elias' Vroedschap van Amsterdam, waaraan deze voorbeelden ontleend zijn, tal van soortgelijke en dikwijls onverklaarbare gevallen vermeld. Ter aanvulling nog enkele voorbeelden uit Zieriksee. Hier noemde de oudste zoon uit het huwelijk van Cornelis Willemse de Keijser (1550-1623) en Neeltje Cornelis Huigense Mulock zich Willem de Keijser, een jongere zoon echter Cornelis Mulock. Beiden werden de stamvader van een regentenfamilie, die oorspronkelijk ook eenzelfde wapen voerden, tot in de achttiende eeuw de Mulocks een nieuw wapen aannamen. Uit het huwelijk van een ander Zierikseesch patriciër, Joris Pieterse (geb. ± 1555) met Maria van Rijswijk noemden alle elf kinderen zich naar de moeder, klaarblijkelijk omdat de vader nog geen familienaam had.

Ook komt het voor dat kinderen zich naar de grootmoeder noemen. Zo werden uit het huwelijk van de Amsterdamse schepen Pieter Bicker (zoon van Meeus Doos Dircksz en Aef, dochter van Jan Bout) en Ael Duynen (dochter van Albert de Veer en N. Duyn) vier

dochters en drie zoons geboren. Alle vier de dochters heten Bicker, maar de zoons noemen zich respectievelijk Mr. Albert de Veer (geb. 1462) (dus naar zijn grootvader van moederszijde), Willem Duyn (± 1470-1522) (naar zijn moeder) en Jan Bout (1476-1516) (naar zijn grootmoeder van vaderszijde, eigenlijk naar zijn overgrootvader van vaderszijde). Ook hiervan vinden we een voorbeeld in Zieriksee, en wel uit het midden van de zeventiende eeuw. Uit het in 1647 gesloten huwelijk van Cornelis 't Gasthuys (zoon van Adriaan Jacobse 't Gasthuys en Jacomina Boeye) met Maria de Groote noemen de oudste twee kinderen zich 't Gasthuys, maar de jongste drie naar hun grootmoeder Boeye, onder welke naam trouwens ook een van de oudste dochters bij haar huwelijk optreedt. Ook hier heeft het aanzien van de familie Boeye stellig een rol gespeeld bij de naamgeving. In een Amsterdams regentengeslacht vinden we een IJsbrant Albrechtsz, zoon van Albert Cornelisz Brouwer († 1575), die zich zelfs naar een half-oom, IJsbrant Jansz Ben, eveneens IJsbrant Albrechtsz Ben noemde. Duidelijk blijkt uit deze voorbeelden, hoe weinig men in de zestiende eeuw nog in de familienaam het uiterlijke symbool voelde van een familie-eenheid, waarop men zich maar al te zeer liet voorstaan zodra het financiële aangelegenheden betrof.

In 1600 droeg nog maar 14% van de Amsterdamse bruidegoms een familienaam - van de Amsterdamse bruidegoms van Zuidnederlandse afkomst daarentegen 80%. Duidelijk blijkt uit deze cijfers, hoeveel vertrouwder de Vlamingen en Brabanders met het instituut van de geslachtsnaam waren dan de bewoners van de Noordelijke Nederlanden. Eerst in de loop van de zeventiende eeuw werd de gewoonte om vaste, erfelijke familienamen aan te nemen in Amsterdam en de andere steden van Holland en Zeeland algemeen gebruikelijk.

Een aardige illustratie daarvan vindt men in de klucht

van Pieter Bernagie, *De belachchelyke jonker* (1684), waarin de auteur een Amsterdamse tegen haar uit Indië gerepatrieerde broer laat zeggen:

> Jy zult zo veel in deeze Stad
> Veranderdt vinden, datje verstomt zult staan kyken,
> 't Zal je 't zelfde Amsterdam,
> noch het zelfde volk gelyken.
> Ik heb nou al meê, als alle de luyden een Van,
> Die geen bynaam heeft kan niet meê,
> daar aan kend men de Man.
> Zoo menige Poep, en Knoet,
> die hier op strowisschen zyn komen gedreeven,
> Hebben 'er zelf wytse Naamen,
> en Wapens gegeeven.
> Al liepje de gansche dag,
> de halve Stad in het rond,
> Ik wed, datje kwaalyk één van je Vrienden,
> of van haar Kinderen vond.
> In 't opzoeken zou jy je vinden byster verleegen,
> Zy hebben al meê andre naamen gekreegen.

Hoe algemeen dit gebruik in de loop der zeventiende eeuw ook mag zijn geworden, toch vond men in de dagen van Aagje Deken en Betje Wolff onder de kleine burgerij er nog velen, die geen vaste familienaam bezaten. In *Sara Burgerhart* (1782) vertelt de eerzame Pieternelletje Degelijk hoe zij aan haar van is gekomen: ‘Toen ik daar zoo bij men heer zat thee te drinken, dacht ik nog om je grootvader, Pieter Burgerhart. Die is nog bij gelijks mijn dooppeet: want ik hiette maar Pieternelletje Pauwls, en ik had zoo een dingsigheid om ook een *van* te hebben; en toen zei je grootvader: kom meid, we zullen je Pieternelletje Degelijk noemen; 't heugt mij nog klaar; ik lei het pampier in de etenskast in men keuken, en grootvader deedt zijn schoenen nog aan, en hij lachte dat hij schudde, omdat ik zoo blijde was met men *van*.’

Op het platteland waren geslachtsnamen nog minder

nodig dan in de steden, vooral door de reeds genoemde geringe bevolkingsdichtheid. Bovendien was de naam van de hofstede belangrijker dan die van het geslacht, dat deze bewoonde. Vandaar dat vooral in Saksisch Nederland de hoeve haar naam gaf aan de familie, die haar erfelijk in bezit had. Daarentegen vindt men in Zwitserland al in het midden van de 13e eeuw een groot deel van de boeren, vrije zowel als horige, in het bezit van een familienaam, die geen verband houdt met de door hen bewoonde hoeve. Bij ons vond men op het platteland zelfs nog tot in de Franse tijd tal van personen, die zich ter onderscheiding doorgaans slechts naar een van de ouders, en dan meestal naar de vader, noemden, zelfs wanneer ze een familienaam hadden. Dit is trouwens, zoals we al opmerkten, doorgaans nog het geval; ook nu spreekt men er nog van Kees van Jan en van Trijntje van Klaas, en dikwijls weet men alleen op de burgerlijke stand, welke geslachtsnaam de betrokken persoon officiëel voert.

Eerst bij keizerlijk decreet van 18 Augustus 1811 werden de ingezetenen van Holland, die nog geen geslachtsnaam voerden, aangezegd om binnen de termijn van een jaar er een aan te nemen. De naaste aanleiding tot deze verordening was de conscriptie. Dat aan dit bevel nog niet algemeen gevolg werd gegeven, blijkt hieruit dat een koninklijk besluit van 8 November 1825 nogmaals aan deze verplichting moest herinneren, daar ‘het in sommige gedeelten des Rijks nog steeds plaats vindt om geen eigenlijken geslachtsnaam te voeren, maar integendeel veranderlijke bijnamen te dragen, en deze telkens, by verandering van woonplaats, met andere namen, die ontleend worden aan plaatsen of erven, welke opnieuw met der woon betrokken zijn, te verwisselen.’ Klaarblijkelijk heeft dit geholpen; van latere besluiten immers is niet meer sprake geweest[1)].

1) Vgl. A. Vrieze, De strijd om de geslachtsnamen (Alphen aan den Rijn, 1940, waarin o.a. de geschiedenis van de Nederlandse wetgeving op de namen wordt behandeld.

Aangezien sindsdien dus zo goed als geen nieuwe namen meer aan de bestaande zijn toegevoegd, terwijl anderzijds de bevolking van ons land belangrijk is toegenomen, worden vele namen door een groot aantal personen, dikwijls vele duizenden, gedragen. Op de 800.000 inwoners van Amsterdam (waar een tiende deel van de bevolking van Nederland woont) komt de naam de Vries 7.000 maal voor, de naam de Jong 4.700 maal, de namen Bakker en Meijer (Meyer, Meier) 4.200 maal, de naam Visser 4.000 maal. De naam Jansen, die voor de meest voorkomende Nederlandse familienaam wordt versleten, staat in deze lijst echter pas op de zesde plaats met 3.600 vertegenwoordigers[1]. Dat juist de naam de Vries zo talrijk voorkomt in Nederland, is nog niet op afdoende wijze verklaard. Winkler zoekt de oorzaak in de veelvuldge emigratie van de Friezen en het feit dat zij door hun taal, hun kleding en hun zeden altijd iets aparts behielden in hun nieuwe omgeving, maar hij wijst zelf tegelijk op het zonderlinge feit, dat ook juist in Friesland zelf de naam zo veel voorkomt. In België schijnen de namen Janssen(s), Desme(d)t, Peeters, Declercq, (Declerc(k)), Devos, Lefèvre, Maes, Dubois en Vandenberg(h)(e) de grootste aantallen te bereiken[2].

1) De cijfers zijn ontleend aan een schatting van A.K.Ph. Gunderman, meegedeeld in het maandblad Amstelodamum, XXVII, 1940, blz. 95. Na de bovengenoemde namen volgen nog: van den Berg (2.700), de Groot (2.400), van Dijk (2.200), Mulder (2.200), Muller (1.900), Smit (1.800), de Boer (1.800), Dekker (1.500), Cohen (1 400), Bos (1.300) en van Dam (1.000).
2) Volgens een (nog ongepubliceerd) art. van Prof. Dr. F. Baudhuin. De schr. ontleende zijn schattingen aan de registers van de Algemene Spaar- en Lijfrentbank van België, die de namen van 71½% der Belgische bevolking bevatten. Hij komt voor België tot de volgende cijfers: Janssen(s): 41.600, Desme(d)t: 35.700, Peeters: 25.500, Declercq (Declerc(k)): 23.800, Devos: 22.800, Lefèvre (Lefevere): 22.700, Maes: 22.400, Dubois: 21.700, Vandenberg(h)(e): 21.000.
   De meeste Duitsers schijnen Müller of Meyer te heten, de meeste Engelsen en Amerikanen Smith of Johnson, de meeste Fransen Dupont of Durand. In Zweden komen de namen Andersen (Anderson), Karlsen, Johannsen, Petersen en Eriksen het meest voor; de laatste zelfs niet minder dan 30.000 keer.

Vooral in een kleine plaats, een dorp b.v., waar een talrijke familie van geslacht op geslacht verblijf heeft gehouden, kan dit aanleiding geven tot moeilijkheden. In bepaalde families te Westkapelle op Walcheren, b.v. de families Gabriëlse, Minderhout en Roelse, komen dezelfde voornamen zo dikwijls voor, dat ook de burgerlijke stand zijn toevlucht moet nemen tot de bijnamen van de ingezetenen, om hen behoorlijk uit elkaar te houden[1]. In mijn eigen familie droegen omstreeks 1890 vier leden, die allen in Middelburg woonden, de naam Karel Meertens; om zich van elkaar te onderscheiden voegden ze achter hun naam Sr., Jr., Pzn. en Rzn. Op de duur zal men van overheidswege maatregelen moeten treffen om het te grote aantal gelijkluidende namen tegen te gaan. In Duitsland is men daar al mee begonnen, door aan veel voorkomende familienamen als Schmidt, Müller, Meyer enz. de plaats van herkomst toe te voegen, waardoor namen als Schmidt-Bonn, Schmidt-Ernsthausen, Schmidt-Hoensdorf, Müller-Erzbach, Müller-Beeck, Meyer-Ranneft enz. ontstonden. Daarnaast bestaat het gebruik, de familienaam van de vrouw bij die van de man te voegen: zo noemde de Frankforter koopman Johann Jakob Hollweg zich na zijn huwelijk Bethmann-Hollweg. Vooral in Zwitserland is dit gebruik, met name onder het patriciaat van de oude steden, zeer geliefd. Het heeft zich van hieruit in de negentiende eeuw over Frankrijk en Duitsland uitgebreid. In Frankrijk zijn het vooral de handelskringen, die het overgenomen hebben, en ook in België en in de Rooms-Katholieke zuidelijke streken van ons land (Noordbrabant en Zeeuws-Vlaanderen) vindt men op tal van

1) Iets dergelijks deelt Gottfried Keller in *Der grüne Heinrich* mee voor het geboortedorp van zijn romanheld; vgl. A. Bähnisch, Die deutschen Personennamen, S. 108.

winkels dubbele familienamen geschreven, die op deze wijze zijn ontstaan.

Op een betrekkelijk gering aantal na zijn alle Nederlandse familienamen - hun aantal bedraagt volgens een globale schatting voor Noordnederland ongeveer 80.000 - terug te brengen tot vier groepen: I. Patronymica. II. Geografische namen, huisnamen en namen, ontleend aan uithangborden en gevelstenen. III. Beroepsnamen. IV. Namen, ontleend aan lichamelijke en geestelijke eigenschappen.

Het is onnodig, buiten deze vier nog andere groepen te onderscheiden, zoals Johan Winkler deed. Dat familienamen aan het dieren-, het planten- of het delfstoffenrijk, aan natuurverschijnselen, aan namen van spijzen, dranken, kledingstukken, munten, geldstukken, maten en getallen, enz. ontleend zouden zijn, is immers niet waarschijnlijk, indien we hieronder althans een rechtstreekse ontlening verstaan. Het is veel waarschijnlijker - zoals Winkler trouwens zelf al opmerkte - om deze namen bij een van de vier bovengenoemde groepen in te delen, waarbij dan zal blijken dat de meeste tot de tweede groep gerekend zullen moeten worden. Het ligt voor de hand dat de familie Rozeboom haar naam niet rechtstreeks aan een rozenboom heeft ontleend, maar aan een huis ‘In den Rozeboom’. De talrijke geslachtsnamen, die aan namen van dieren ontleend schijnen te zijn, behoren grotendeels tot deze zelfde groep, of wel tot de eerste; verscheidene diernamen kwamen immers ook als Oud-Germaanse mansnamen voor Beer (Berend), Ever(t), Leeuw (Leendert), Arend, enz.).

Misschien kan er op deze plaats het best op gewezen worden, dat zomin als men van een woord buiten het zinsverband de betekenis met zekerheid kan aanwijzen, men dat van vele geslachtsnamen kan, indien men niet weet op welke wijze die zijn ontstaan.

De namen Wolf of Vos b.v., die beide veelvuldig voorkomen, kunnen ontstaan zijn uit een Oud-Germaanse voornaam, de naam van een huis, dat een wolf of een vos als uithangteken droeg, of ze kunnen wijzen op bepaalde wolf- of vos-achtige eigenschappen van de stamvader. De familie (de) Koning kan haar naam ontlenen aan een schutterskoning, aan iemand die spottenderwijs (b.v. om zijn hoogmoed) koning werd genoemd, of aan het huis 'In den Koning'. Hetzelfde geldt voor namen als (de) Priester (iemand die priester was, of die de priesterrol placht te vervullen in een rederijkersgilde), Paap, Monnik, (de) Graaf, (de) Ridder, Bisschop, Jonker, enz. Uiteraard zal doorgaans niet meer zijn uit te maken, op welke wijze deze en andere namen zijn ontstaan.

I. Patronymica

De vadersnamen (patronymica) zijn de oudste vorm van onze geslachtsnamen.

Van de 48 burgemeesters die Middelburg in de jaren 1365-1449 heeft gehad, waren er 27 met een patronymicum, 15 met éen geografische naam en 6 met een andere naam, van de 12 stadsklerken, die in de stadsrekeningen van dezelfde jaren voorkomen, droegen er 9 een patronymicum en 3 een geografische naam. Van de 14 baljuws daarentegen noemen er zich 12 met een geografische naam. De verklaring van dit verschijnsel is eenvoudig: de burgemeesters immers werden uit de burgerij gekozen, en ook de stadsklerken zullen in de meeste gevallen wel tot de ingezetenen hebben behoord; de baljuws daarentegen kwamen van buiten de stad en behoorden bovendien grotendeels tot adellijke geslachten, die naar hun bezittingen heetten.

Het veelvuldige gebruik van patronymica is begrijpelijk. Niets ligt meer voor de hand dan dat een zoon,

vooral wanneer hij tot een aanzienlijk geslacht behoort, zijn verwantschap met zijn vader in zijn naam doet uitkomen. En in een beperkte gemeenschap van mensen, die elkaar allen van naam kennen, is niets eenvoudiger om een kind aan te duiden dan hem te noemen met de naam van zijn vader, eventueel van zijn moeder, indien deze om de een of andere reden meer bekend is dan haar man. In niet te grote dorpen en op het platteland is deze wijze van naamgeving nog altijd de meest gebruikelijke. In onze 14e-eeuwse stadsrekeningen en soortgelijke archivalia vinden we dan ook herhaaldelijk namen als Gode Gheridesone, Klaas Janszoon, Pieter Klaaszoon, Arend Grietensoen, Johan Lijsenkint, waarin de graad van bloedverwantschap voluit wordt meegedeeld. De naam van vader of moeder kon evenwel ook in de tweede naamval achter die van het kind worden gevoegd; we krijgen dan namen van het type Johan Mensen, Heyne Beelen, Johannis Peternellen, Ghert Jordaens. Bij deze namen behoeft evenwel nog geen sprake te zijn van vaste familienamen, en in verreweg de meeste gevallen zal dat dan ook niet het geval zijn. Eerst wanneer de naam van de vader of de moeder in onverbogen vorm aan de voornaam van het kind wordt toegevoegd, zien we de geslachtsnaam ontstaan. Dit is het geval bij namen als Johan Lucas, Lubbert Ribbert, Johan Bet, al kan ook hier nog heel wel sprake zijn van individuele namen. Hetzelfde geldt voor de namen waarin de afstamming wordt aangegeven door het achtervoegsel -ing (dat in Frankische, Saksische, en Friesche streken respectievelijk -ing, -ink en -inga luidt en in Vlaanderen als -ynck wordt geschreven), b.v. Heynike Abbing, Seyne Beernding, Johan Bruning, Henricus Gonning.

Oorspronkelijk zal dit suffix uitsluitend achter persoonsnamen zijn gevoegd; later zien we het evenwel ook achter beroepsnamen: Gerardus Borchgreving, Willem Gruytering (naast Willem de Gruiter), Frede-

ricus Wevering, en bijnamen die een eigenschap aanduiden: Nicolaus Dullinc, Godiken Scerpinc, Albert Vetting. Bovendien duidt dit suffix de bewoning van een boerderij aan, b.v. in Johan to Hamming (naast Johan van der of ton Hamme), Johan to Johanninck. Het voorzetsel wordt al spoedig weggelaten, waarna we namen krijgen van het type Gadert Vynninck, Jacob Regellinck, Heyne Benting. Op deze wijze ontstonden familienamen als Hesseling, Smeding, Ruttink, Bentinck, Maeterlinck, Hellinga, Huizinga, Eisinga, Ghyselinck.

De oudste en meest volledige vorm van de patronymica is maar in enkele Nederlandse familienamen bewaard, t.w. Egbertszoon, Jacobszoon en Moederzoon[1)], Baertsoen, Bettesone, Boecksoone, Boucksoone, Claeissone, Huyssoon, Liefsoons, Derkson, Hanson, Jansson, Pierson, Tamson, Neeteson enz.

Zeer groot is daarentegen de groep van familienamen, waarbij de naam van de stamvader in de tweede naamval is geplaatst, als Jans, Janse(n), Bastiaans, Bastiaanse(n), Stevens, Willems, Roels, Coens, Bax (van Bak, Bakke), Derx enz. Minder talrijk zijn de familienamen die uit een voornaam in de onverbogen vorm bestaan, als Everaert, Elout, Servaas, Daan, Baert, Colijn enz.

Van dubbele namen afgeleid zijn Koppejans (van (Ja)cop Jan), Copmels (van Cop Mels), Coppieters, Coppoolse (van Cop Pool), Koppenol (van Cop Nol) enz., die vooral in Vlaanderen en Zeeland voorkomen, daarbuiten echter weinig.

Het aantal patronymica is veel en veel groter dan men oppervlakkig geneigd zou zijn te denken, aangezien een groot aantal ervan vrij wat minder doorzichtig is dan het merendeel van de bovengenoemde. In de loop der eeuwen zijn nl. talrijke voornamen geheel of nagenoeg geheel in onbruik geraakt en alleen in enkele familie- en plaatsnamen bewaard

1) Moeder komt ook als mansvoornaam voor; zie Graaf no. 548.

gebleven. Daarnaast zijn vele nog bekende en gebruikelijke voornamen in familienamen tot onherkenbaarwordens verbasterd. Een en ander blijkt duidelijk uit de onderstaande lijst van in hoofdzaak oude Germaanse mansvoornamen, achter elk waarvan een of meer daarvan afgeleide familienamen zijn gevoegd. Beide lijsten zouden aanmerkelijk uitgebreid kunnen worden; onze bedoeling was alleen, een indruk te geven van de rijke verscheidenheid van deze oud-Germaanse namen, waarvan er vele honderden geheel uit onze taal zijn verdwenen, en vooral om de belangstellende lezer er van te doordringen, dat hij bij de nasporing van de betekenis van een familienaam die toch in de eerste plaats - tenzij aan een andere afleiding geen twijfel bestaat - zal zoeken in een patronymicum, en pas wanneer deze mogelijkheid niet aanwezig blijkt te zijn, bij een der andere groepen te rade gaat. Tal van namen, die men op het eerste gezicht zou willen afleiden van diernamen (Paling, Bok, Bot, Duif, Valk, Vink, Vos, Haan, Kat, Mees, Mol, Pauw, Raaf, Reiger, Zwaan), van bloemen, planten en andere gewassen (Bloem, Boon, Rogge, Roos, Thijm), van de jaargetijden (Lente, Zomer, Winter), van lichaamsdelen (Baard, Blaas, Been, Hiel, Pols) enz. kunnen op veel eenvoudiger wijze verklaard worden als patronymica.

Het kan misschien zijn nut hebben, er in dit verband voor te waarschuwen om de betekenis van een familienaam te willen verklaren met een beroep op het familiewapen. Talloos vele wapens zijn pas ontworpen in een tijd, toen de oorspronkelijke betekenis van de geslachtsnaam al lang was vergeten, en de ontwerper alleen op de uiterlijke klank van de naam afging. Het feit dat de familie Boeye een boei, de familie Valk een Valk, de familie Kraay een kraai, de familie Mees drie mezen, de familie Smeding een hamer, de familie Uhlenbeck een uil, de familie Pauw een pauw, de familie Wachter een man op een uit-

kijktoren voert, zegt hoegenaamd niets over de betekenis van deze familienamen.

Een wetenschappelijk opgemaakte lijst van alle Nederlandse voornamen en een daarbij aansluitende lijst van de familienamen, die er van afgeleid zijn, is nog een van de desiderata der Nederlandse taalwetenschap. Intussen bezitten we enkele werken en studies, die voorlopig in deze leemte voorzien. In de Navorscher (dl. XVIII (1868), blz. 40 vlg. en dl. XXII (1872), blz. 520 vlg.) heeft P. Leendertz Wz. een lijst van Nederlandse voornamen afgedrukt, die in Nederland sinds 1500 in gebruik zijn geweest of nog zijn. Deze lijst berust ten dele op oudere gedrukte lijsten, die in de inleiding worden opgesomd, ten dele op door Leendertz en anderen uit andere bronnen (archivalia enz.) bijeengebrachte gegevens. Een alfabetische lijst van middelnederlandse doopnamen is uitgegeven in het Jaarboek der Kon. Vlaamsche Academie (dl. XV (1901), blz. 31 vlg.). Verder noemen we het werkje van J.J. Graaf, *Nederlandsche doopnamen naar oorsprong en gebruik* (Bussum, 1915). Dank zij de *Friesche naamlijst* van Johan Winkler (verschenen als dl. IV van het *Friesch Woordenboek* van Waling Dijkstra en F. Buitenrust Hettema (Leeuwarden, 1898)) zijn we voor de Friese voornamen het volledigst ingelicht. Oud-Nederlandse namen (van vóór 1200) tenslotte vindt men in het werk van J. Mansion, *Oud-Gentsche naamkunde* ('s-Gravenhage, 1924), dat echter alleen door filologisch onderlegde lezers met vrucht is te raadplegen. Ditzelfde geldt ook voor het standaardwerk van E. Forstemann, *Aldeutsches Namenbuch* (I. Personennamen, 2te Aufl., Bonn, 1900) en het *Wörterbuch der altgermanischen Personen- und Völkernamen* (Heidelberg, 1911) van M. Schönfeld. Een aardig overzicht van het ontstaan en de ontwikkeling van de Nederlandse voornamen vindt men in een studie van G.J. Boekenoogen, *Onze voornamen* (De Gids, jg. LIV, 1890, III, blz. 448 vlg.).

Wie op het terrein van de filologie leek is, zal goed

doen met zich door een bevoegde te laten voorlichten, wanneer hij een familienaam met een voornaam in verband wil brengen. In veel gevallen zal de afkomst zonder meer duidelijk zijn (Janse, Hendriks, Huigens, Klaassen, Jellema, Jannink), maar in talloos vele andere gevallen, zoals men er in de onderstaande lijst vele vindt, zal alleen iemand, die de wetten der etymologie kent, uitsluitsel kunnen geven. Wie bij de spraakmakende gemeente zijn oor te luisteren legt, weet dat er nauwelijks een ander gebied is, waarop de fantasie zozeer vrij spel heeft als dat der betekenis van de familienamen.

De lijst, die we thans laten volgen, is zoals gezegd wat de beide delen betreft uiterst fragmentarisch. Om ze met geen onnodige ballast te bezwaren zijn van de voornamen alleen die opgenomen, waarvan familienamen rechtstreeks zijn afgeleid of die als schakel dienst moeten doen. De voornamen zijn zoveel mogelijk geplaatst in de vorm, waaronder men ze in de bovengenoemde lijst van Graaf vindt, maar een aantal ervan komen in zijn boekje niet voor.

Aam, Ame, Amme	Amesz, Ammen, Amming, Amama, Ammema
Aan, Anne, Aant	Aans, Anema, Annen, Annink, Aantjes
Abe, Abbe	Abben(s), Abbes, Abma, Abbema, Abbing(h), Abbink, Abbinga
Agnies, Agneese, Neese, Neesken (vrouwennaam)	Agneese(n), Anneessens, Nesen, Neesken(s)
Amel, Amelis	Ameling, Amelung, Amelunxen
Andries, Dries	Andriesse(n), Andriessma, Andreessen, Anders, Andersen, Driessen, Drieskens, Andreae
Aris	Aris
Arnold, Arnoud, Arent, Aarn, Aart, Noud, Nold, Nol	Arnold, Arnoldse(n), Arnoldi, Arnoudse(n), Aernouts, Arent, Arent(s), Arendsen, Arntzen, Arnzenius, Arendsma, Aarnink, Aerts, Aertsen, Aartsma, Nouts, Nuyts, Nuis, Nolten, Nolting, Nollen(s), Nolen(s)

Asweer, Asse	Assens, Asma, Assing, Assink, Assies, Asjes
Aue, Auke	Aukes, Auwen, Ausems, Aukema, Aukesma, Aukinga
Ave, Aaf	Aafjes
Baard, Bart, Bartel	Baard, Baart, Baert, Barten, Bertens, Bartels, Bartlema
Bake, Bakke	Bake, Bakke, Bak, Bax, Bakkes, Bakken, Baksma
Balderik, Balte, Bolt, Boute	Baltens, Bolt(e)(n), Boltema, Bouten(s)
Balle, Baling	Bal, Balling, Paling, Ballema, Balma
Bane, Banne, Beine, Beint, Banier	Baan(e), Bane(n)(s), Banema, Baansma, Banning, Beins, Beintema, Banier
Barg, Berg	Barge, Berg, Bergmans, Bergsma
Baue, Bauke, Bave	Bauma, Bouma, Bauwens, Bouwens(e), Baukema, Bavinck, Banga
Beier	Beier, Beyer, Beyerinck, Beyers
Bene, Been, Benne, Bense, Bente	Been, Beenen, Beens, Beentjes, Beynes, Beyns, Benninck, Benning, Bennema, Bens, Bensz, Bentinck
Bessel	Besselsen, Besseling, Besselink, Beslinga
Blaas	Blaas, Blees
Blau	Blauw, Blaauw, Blaustra, Blauwstra
Bloemaart	Bloemers
Blom, Bloem	Blom, Bloem(s), Bloemen, Blommen, Bloemink, Bloemsma, Blomsma
Bode, Bote	Boot, Botes, Boots, Bootsen, Boosten, Bootsma
Boele, Bole, Bol	Boelen(s), Boeles, Boolen, Booleman, Bol, Bolle, Bols
Boere	Boer, Boers(e)(n), Boeren, Bource, Boersma, Boerink, Boering, Buringa
Boye	Boey(e), Boyens, Boysen, Bojesen, Boeyenga
Bokke, Boek, Boeke	Bok, Boeke(n), Bokma, Bokkema, Boekema, Beukema, Beuekens, Buckinx

Bone, Boon, Boontje, Bonsen, Bonte	Boon, Boone(n), Boonsma, Boninga, Boontjes, Bohn, Bon, Bons, Bonnen, Bonke, Bonte, Bonnenga, Bonga, Bonnema, Bontinck, Bontkes
Bos, Boske, Buse, Busse, Buske	Bos, Bosch, Bosma, Boschma, Bosscha, Buis, Buys, Buysse, Buyze, Buisma, Beusink, Busing, Busink, Bussink, Busken, Buskes
Brandaan, Brand	Brand(s), Brantjes, Brandsma

Broeke	Broeke, Broek, Broekens, Broekema, Broeksma, Broeksema, Brouckon
Broer	Broer(e)(n), Broers, Breure, Broders, Broersma
Bronger	Brongers, Brongersma
Bruin, Breunis, Bruning, Brunt	Bruin, Bruyn, Bruins, Breunisse, Bruining, Bruning, Bruininga, Bruinsma, Bruna, Brunia, Brunt, Bruntink
Buddo, Butte, Butter, Budde, Botte	Buddingh, Butter, Budde, Bot(h), (van) Bottinga, Bottenga, Bothnia, Botma, Bottema.
Burchart, Burgert, Borger, Bor	Burger(s), Borger(s), Borcherts, Borgrink, Bor, Borring, Borringa, Bornia, Borremans, Burgerman
Ceel (Marcelis)	Ceelen
Cent (Vincentius)	Centen
Daam, Damme, Tamme, Temme	Damen, Dam, Damme, Dammingh, Damstra, Tammes, Tamming, Tamminga, Tamson, Temmen, Temminck
Daan	Daan, Daane, Dane, Daene(n), Daeninckx
Date	Datema, Datama, Daten(s), (Dathenus)
Deen, Dene	Deen, Denema, Deenik, Denia
Didmer, Diemer	Ditmar, Detmers, Detmering, Diemer(s)
Digge, Dike, Deke	Diekes, Diekman, Deken(s), Dekema, Dekena, Dekenga, Deking, Dykema
Dode, Doede	Dood, Doede(n)s, Dodinga, Donia, (Dodoneus)
Doeke	Doekes, Doekema, Doeksma, Doekzen
Domis	Domis, Domissen, Dommisse
Douwe	Douwes, Doude, Douwenga, Douna, Douma
Duif, Duive	Duif, Duyvis, Duyfjes
Ebbe	Ebbes, Ebbinge, Ebbink, Ebbinga
Eelke	Eelkes, Eelking, Eelkema, Eelkinga
Ege, Egge	Ego, Egges, Eggens, Eggink
Eise	Eises, Eissen, Eisma, (van) Eysinga, Eisink

Elewout	Elout
Emme	Emmen, Emmink, Emminga, (Emmius)
Esse, Eske	Essink, Eskes
Faas	Faas, Faasse(n), Fasen, Vaassen, Vaesen, Vase, Fazinga, Faasma
Falke, Falk	Falck, Valk, Valcks, Falkema, Valkema, Falkena, Falckena, Falks, Valks, Valksz
Fene	Veen, Veenink, Veninga, Feninga, Vening, Fenema, Venema, Veenesz

Fidde, Feite	Fit, Feith, Feits, Feitz, Feites, Feytama, Feitema
Fin, Finne, Finke	Vink, Vynck, Vinke(n), Finken, Vinnema, Vennema
Firmijn, Vermijn, Formijn	Vermeyne, Vermijn, Formijne
Folmer, Volmer	Folmer(s), Volmer, Volmerink
Fonger	Fongers, Fongersma
Fosse, Fos	Fossen, Vosse(n), Vos, Vosma
Gauwe, Gauke	Goukes, Goukema, Gauma, Gauwenga
Gebke, Gebhard	Gebken, Gebhard, Gevers
Geen	Geenen, Geense(n)
Gelle, Geil	Geyl, Gellinck, (Gellius)
Gerard, Gere, Gaart, Graats	Geerink, Geerdink, Gras, Gratama, Gratema, Graatsma
Gerke	Gerke(n), Gerkes, Gerkema, Gerekink
Goede, Goetse, Gode	Goed, Godin, Godens
Gommer, Kommer	Gommers, Kommers
Gosen, Gosse	Goosen(s), Goseling, Gosses
Grimbert, Grim	Grim(s), Grimminck
Haan, Hane, Haantje	Haan, Hanema, Hania, Haantjes, Haentjens
Haike, Haije, Heije	Haije, Haje, Heije, Haket
Haite	Haitinck, Haitsema, Haitsma
Heere, Hering, Haring, Heerke	Heeres, Haersma, Hering, Heering, Heringa, Heeringa, Heeroma, Haren, Haring, Harringa, Hartjes, Hartsinck, Harinxma, Heerkes, Heerkens, Herking, Herkens, Harksen
Helmer	Helmer(s), Helmar, Helmering, Helming
Hesse, Hessel	Hessel(s), Hesseling, Hesselink, Heslinga
Hette	Hettema, Hettinga
Hilbert, Hille	Hilbertsz, Hille(n), Hiel, Hielkema, Hylkema, van Hylckama, Hillenga, Hilma, Hillenius
Hoi, Hoie, Hoite	Hoynck, Hoyink, Hoytema, Hoitsema
Hont, Hunt	Hondelink, Hondinga, Hunting

Hove	Hoving(h), Hovinga, Hovenga, Hovy, Hofma
Huse	Huising, Huizinga, Huizenga, Husink, Huyssoon.
Ide, IJde	Ide(s), IJdo, Idema
Jan, Johan	Jans(e)(n), Jansma, Jennings, Jensen, Jensema, Hanssen, Hansma, Hensen[1)]

1) Winkler, blz. 155-156 somt ongeveer 100 namen op, die van deze mansvoornaam zijn afgeleid.

Jorke, Jorre, Jurgen, Joris, Goris	Jooren, Joors, Jorink, Jorritsma, Jurgens, Jorissen, Gorissen
Karsten, Kars, Kerst	Karsten, Karsjes, Kersten
Kat	Kat(s), Cats, Catz, Katma, Katsma
Klevert	Kleveringa, Cleveringa, van Kleffens
Kloot	Kloots, Cloots, Kloos, Klootsema, Clootens, Cloetens, Kluytens, Klos, Klosma
Knoop	Cnoop(s), Knoop(s)
Kobe, Kop, (Jacob)	Coops, Kops, Koppen
Koenraad, Koene, Koendert, Koert, Kort	Coenraads, Conradi, Koene(n), Coenen, Koenders, Koers, Coers, Koerts, Coerts, Koersma, Koertsma, Koordes, Kordes, Cordes, Kortenga, Korting, Kuenen
Kolijn, Klijn, Kool	Colijn, Klijn, Cool, Koole(n), Kooltjes
Lambert, Lamme, Lemme	Lambertsen, Lam, Lammenga, Lamsma, Lem, Lemmens, Lemkes
Lelle	Lels
Lente	Lente, Lentink, Lentelink
Lodewijk, Lode, Loos, Lote	Lodewycks, Loos, Loots, Lootz, Looten, Lotinga, Lootsma
Loef	Loef
Maas	Maas, Maes
Machuyt, Makke	Mak, Max, Makkes, Makkink
Malchert, Maljaart	Maljaars, Maljers
Mark, Merk	Marks, Marx, Merk, Merckens
Mees, Meeus, Mewis, Meis	Mees, Meeus, Meeuwse, Meys, Mijs, Meysing
Minne, Minse	Minne(s), Minnema, Minning, Menninga, Minses
Moen	Moens
Molle	Mol(l), Mollen, Mollema, Mollekens
Muus	Muis, Muusses, Muysken
Nane, Nanne	Nan, Nannen, Nannes, Nankes, Nanning(s), Nennen, Nentjes, Nanninga

Ode, Oetse	Odink, Oetsma, Oetzes, Oetzen, Oetgens, Udema, Udens, Udink
Onno, Onneke	Onnen(s), Onnes, Onnekes
Orte, Oort	Ort(h), Orte, Oort
Otmar, Ot, Omer, Oem	Ootmar, Otten, Ottema, Oomen, Oom(s Ohm
Out	Out, Oud
Pabe, Pape	Pabes, Pape(n), Paap(s)
Pauwels, Pauw	Pauwe(e), Paauwe, Pauwels(e)(n), Pauli
Pawe	Pama

Pelgrum, Pelle, Palle	Pelgrom, Pelle, Pel(s), Pellens, Pelsma, Pals, Palma, Palsma
Penne	Pen, Pens, Penning(s), Penninga, Penninck(x)
Perk	Perk, Pierik
Persein	Persijn
Pibe	Pibenga, Piebenga, Pybes
Pieter, Pier	Pieters(e)(n), Pierson
Polle, Pool	Pol(s), Pollema, Polsma, Polma, Polstra, Pollen, Pollsen, Polling, Pollius, Pool(s)
Poppe	Poppe, Pop, Popma, Poppinga, Popping
Post	Post, Postma, Posthuma, Posthumus, Postmus
Proost	Proost
Raaf, Raven	Raaf, Raven, Ravinga
Reiger	Reiger(s), Reigersma
Rette, Reitse, Reit	Reits, Reitz, Reitsema, Reitsma, Reidsma, Reiding, Reyding, Reidinga, Reitema
Rein, Rinne, Renne, Rinke	Reinink, Rinkens, Rinkema, Renkema, Renken, Rink
Ritsert, Ritse, Ryts	Ritsema, Ritsma, Ritzes
Roemer, Rommert, Romein, Romke	Roem, Romen, Romein, Romkes
Ronne Ronge	Ronse, Ronning, Ronge
Roos	Roos, Roose(n), Rooses, Roosjes, Roosjen, Roosma, Rosema, Rozenga, Roskes
Rouke	Roukens, Roukema
Rut, Ruit	Rutten, Ruttink, Ruytinck, Ruitenga
Rutger, Rogge, Rogier, Rosier	Rutger(s), Rogge, Rogier(s), Rosier(s)
Sabe, Sabbe	Sabbe
Sake	Saks, Sax, Saaksma
Sander, Sanne	Sanders, Sannes
Sasse	Sasse(n), Sassing

Scholte, Schoute, Schutte	Scholte(n), Schout, Schoute(n), Schut, Schutte(n)
Sekele, Selis	Sekeles, Seekles, Selis, Selle
Sikke	Sikkes, Sikkesz, Siccama, Six, Sixma
Sine, Seine	Synen, Zijnen
Snelle	Snel, Snello, Snellen(s), Snellings, Sneltjes, Snelleman
Somer	Somer, Zomer
Staats, Staas	Staats, Staas

Stein, Stendert, Stijn, Steen	Stein(s), Steinen, Steynen, Stijnen, Stijns, Steens, Stiens, Steensen, Steenis, Steenema, Steensma, Stiensma
Strate	Stratingh, Straten, Stratenus, Straatsma, Straatjes
Stro	Stroïnk, Stroosma, Strooisma
Stuve	Stuivenga, Stuiveling, Stufkens, Stuvinghs
Swaaf	Swaving, Swavink
Swaan	Swaan, Swaen, Zwaan, Swaens, Swaenen, Swane
Sweder, Sweer, Swier	Sweerts, Swerts, Sweer, Swier, Swiers, Swierstra
Tade, Taat	Taat(s), Taets, Tadema, Tadink
Tidde	Tiddens, Tiddinga
Tiele, Tieleman, Telle	Tiele(n), Tieleman, Dieleman, Telle, Tellings
Timen	Tieme(n), Thieme, Thijm, Timen, Tijmen, Timens, Timans, Tiedeman, Tideman, Tydeman
Toers	Tours
Tole	Tolen(s), Tholen, Tholema, Tholing, Tolings, Tollens(?)
Udo, Ude, Oeds	Uden(s), Udink, Udinga, Udema, Oets, Oetzes, Oetzen, Oedsma, Oetsma, Oetjes, Oetjen, Oetgens, Oetkens
Vaas, Vas	Vasen, Vas, Vasse
Wakker,	Wakker(s), Wakkersma
Wale, Waalke	Walles, Waalkes, Waalkens
Walraven	Walraven
Warnar, Werner	Warnaars, Warnars, Warners, Warnink, Werner, Werneri
Werp, Worp	Worp
Wiard, Wierd, Weert	Wiarda, Wierda, Wierts, Wiertz, Weerts, Wiersma, Wiertzma, Wierdema
Wigbold, Wibout	Wigbolts, Wiebols, Wibaut, Wigbout

Wigge, Wigger	Wiggers, Wiggersma, Wiegersma. Wigersma, Wikel, Wiegant, Wiegman, Wichman
Wilbert, Willebrord, Wille	Wilbers, Willebroordse, Willebrordus, Wille(n), Willes, Willink, Wilma, Willige, Willinge
Wilbrant	Wilbrenninck

Wine, Weyn, Winand, Wineke	Wijn, Wijnne, Wijntjes, Winia, Wintgens, Wientjes, Winands, Wynands, Wijnker, Wenneker, Wenker, Wink, Wynkes
Winter	Winter, Winters, Winterink
Wisse	Wisse, Wissing
Witte, Witman	Witte, Wit, Witsen, Wittert, Witman(s), Wijtman
Wolfgang, Wolfert, Wolf	Wolfgang, Wolf(f), Wolven, Wulfing, Wolfs

Namen met een Griekse of een Latijnse uitgang en in het Latijn vertaalde namen.

Een afzonderlijke groep wat de vorm betreft vormen de familienamen, die een Griekse of een Latijnse uitgang hebben. Vooral in Friesland stelden in de eerste eeuwen na de Hervorming vele intellectuelen, met name predikanten, er prijs op hun namen een geleerd aandoende klank te geven. Onder geleerden was het sinds de late middeleeuwen een vaste gewoonte om hun familienamen in overeenstemming te brengen met de taal, waarin zij hun werken schreven. Zo noemde Antoine de Waele zich Antonius Walaeus, Cornelis van Kiel Kilianus, Hugo de Groot Grotius, Gijsbert Voet Voetius. Anderen vertaalden hun naam in het Latijn; zo noemde Jan de Backer zich Johannes Pistorius, Jelle Smit Gellius Faber, Jan Snijders Joannes Sartorius, terwijl Gerrit Gerrits de Grieksklinkende naam Erasmus aannam. Doorgaans ging men echter eenvoudiger te werk, door n.l. de Nederlandse familienamen een Griekse of een Latijnse uitgang te geven, maar ze verder ongewijzigd te laten. Aangezien het hier in verreweg de meeste gevallen patronymica betreft, wordt deze groep het best op deze plaats besproken.

De Griekse uitgang -des vindt men in namen als Hermanides, Paulides, Mensonides (van Menso), Ynsonides (van Ynse), Hajonides (van Haje), Hilarides (van Hille), Simonides enz.

De Latijnse uitgangen zijn veel talrijker. De uitgang -(i)us vindt men in Arntzenius (van Arnt(s)), Borgesius (van Borg), Bolsius (van Bol), Eyssonius (van Eysson, zoon van Eise), Hajenius (van Hajo), Heinsius, Heynsius, Hillenius (van Hille), Jansenius, Jansonius, Koppius (van Kop), Nolthenius (van Nolt), Reddingius (van Reddink), Stratenus (van Strate), Tielenius (van Tiele), enz.[1]; verder in een aantal namen die tot de derde groep behoren, als Bouricius (van Bouwer), Brouerius (van Brouwer), Costerus, Cramerus, Cuperus (van Kuiper), Schipperus, Stamperus, enz. Tielenius kan ook een verlatijnste vorm zijn van de familienaam van Tiel, en zou dan in de tweede groep behoren, waaronder zeker namen als Alstorphius (van Alsdorf), Bredius (oorspr. van Bree), Fledderus (van Vledder), Gronovius (van Gronau), Noordanus (van Norden), Repelius (oorspr. von Repelen), Roldanus, Schotanus (van Schoot of Schoten), Staphorstius, Stavorinus, Tilanus (van Tiel), Swalmius (van Swalmen of het riviertje de Swalme), Verdenius (van Verden), Werumeus (van Wierum), Winsemius (van Winsum) thuishoren, en misschien ook Becius (van Beek). Curtius (oorspr. de Corte) behoort tot de vierde groep.

De uitgang -anus vinden we in de zooeven genoemde naam Tilanus, verder in Heydanus (van der Heiden), Greidanus (van het Friese greide = weiland), Geesteranus (van der Geest), Lindenhovius (van 't Lindenhout) enz., die alle tot de tweede groep behoren.

De tweede-naamvalsuitgang -i ter aanduiding van patronymica vinden we in Adriani, Arnoldi, Conradi, Gysberti, Idsardi, Jacobi, Martini, Nicolai, Petri, Ruardi, Sybrandi, Wybrandi enz., als -y geschreven in Gerbrandy, Ypey (van Ype), Wilhelmy; de uitgang -is, die dezelfde functie vervult, in Michaëlis, Simonis, Taconis.

1) Fabius is op zichzelf al een (Latijnse) voornaam; de eerste Fabius, Johan Fabius (1585-1632) was de zoon van Fabius Wijbrants.

II. Geografische namen, huisnamen en namen, ontleend aan uithangborden en gevelstenen

De tweede groep der familienamen is op zijn minst zo talrijk als de eerste. Het ligt voor de hand dat iemand, die uit den vreemde zich metterwoon ergens vestigde, in zijn nieuwe woonplaats werd aangeduid naar zijn plaats van herkomst. Zo ontstonden al vroeg namen als Hendrik van Veldeke, Jacob van Maerlant, Jan van Boendale en Paulus van Middelburg. Toen Thomas Hamerken zijn geboortedorp Kempen verliet, heette hij in het vervolg Thomas van Kempen. Op deze wijze ontstonden talloos vele familienamen, die men naar de wijze van hun samenstelling in drie groepen kan onderverdelen.

De meest gebruikelijke vorm is die van de plaatsof streeknaam, voorafgegaan door het voorzetsel van: van Ginneken, van Dantzig, van Leersum, van Heusden, van Rossum, van Suchtelen, van Keulen, van Damme, van Gent, van Lier, van Stockum, van Deventer, van Vriesland, van Zeeland, van Wieringen.

Bij een aantal van deze geslachtsnamen is het voorzetsel echter weggevallen; zo ontstonden namen als Hoogeveen, Vollenhove, Wydenes, Bakhuizen, Bobeldijk, Beets, Gonggrijp (Goingarijp), Goudriaan, Pynacker, Enthoven, Oosterwijk, Steenbergen, Loenen, Oostendorp, Dokkum, Hinlopen, Holland, Maaskant, Stellingwerf, Vlaanderen. Ook bij aan Duitse plaatsen ontleende namen is dit dikwijls het geval: Boerlage, Bijleveld, Cleve, Dresden, Dornseiffen, Geelkerken, Gilhuys, Holtrop, Kranenburg, Merkelbach, Spandaw, Speyer, Tinholt, Wassenbergh, Weener, enz.

Aanmerkelijk minder talrijk dan de beide bovengenoemde groepen zijn die geslachtsnamen, waarbij van de plaats-, streek- of landnaam een soortnaam is gevormd, al of niet door het lidwoord van bepaaldheid voorafgegaan, als: de Swaef, Hes, Beyerman, den

Engelsman, Noorman, Deen, den Dene, Jut, Piccaert, Pikaar (Picardye), de Waal, Spanjaard, Italianer, Italiaander, Wallach, Walch, Oosterling, de Vries (in Vlaanderen: de Vreeze), Gelderman, Voorneman, (den) Hollander, de Zeeuw, (de) Vlaming, (den) Brabander, Twent, de Kempenaer, Vlielander, Bevelander. Van Nederlandse steden en dorpen zijn afgeleid: Berkouwer (Berkwoude), Winkler, Suringar (Surich), Lekkerkerker, Grolman (Groenloo), Hagenaar, Opzoomer (Bergen op Zoom), Yperman, enz.; van buitenlandse: Hamburger, Luykenaar, Reeser, Altorffer, Binger, Kirberger, Oppenheimer, Wormser, enz.

Natuurlijk kunnen deze namen ook van uithangborden of huisnamen zijn ontleend, wat bij Turk en de Moor stellig het geval zal zijn.

In het Fries zijn door middel van de uitgangen -a en -stra van een aantal plaatsnamen familienamen afgeleid, als: Gaastra, Groustra, Jouwstra (Joure), Kielstra, Kylstra (de Kiel), Troelstra (ter Oele), Wierstra; Baarda, Ferwerda, Holwerda, Jelluma, Miedema, Rauwerda, Salverda (Salwert), Sieswerda, enz. Ook Smilda (van het Drentse dorp Smilde) behoort tot deze groep.

Ook het aantal van plaatsnamen afgeleide familienamen is aanmerkelijk groter dan men op het eerste gezicht zou vermoeden, in de eerste plaats omdat vele oude geografische namen met de plaats zelf, die ze benoemden, van de aardbodem zijn verdwenen, en in de tweede plaats omdat menig geslacht zijn naam heeft ontleend aan nagenoeg onbekende dorpen of gehuchten. Zo bewaart de familie Hildernisse in haar naam de herinnering aan een sinds eeuwen verdronken en vergeten dorp aan de westkust van Noordbrabant, de familie Munnikreede die aan een stadje tussen Brugge en Sluis gelegen, dat eveneens door de zee is verzwolgen, de familie Remmerswaal die aan de in de zeventiende eeuw verdronken stad op Zuidbeveland. Ook leven oude, sindsdien in onbruik geraakte plaatsnamen in geslachtsnamen voort, als: Rodenburg (de

oude naam van Aardenburg), Diepenhorst (die van Ouddorp) en Tetterode (die van Overveen). Soms ook zijn de plaatsnamen tot onherkenbaar wordens verbasterd, of wel bewaren ze de ter plaatse gebruikelijke uitspraak; dit is b.v. het geval met (van) Nierop (Niedorp), van Traa (ter Aa), Stolk (Stolwijk), van Grol en Grolle (Groenloo), van Beusekom, van Deutekom, van Eenennaam (Eename, een dorp in de buurt van Oudenaarden), enz.

Uit anthropologisch oogpunt is vooral deze groep belangrijk voor de kennis van de herkomst en de geografische verspreiding van onze bevolking. Zo leren ons deze geografische familienamen, dat van ouds vele Duitsers zich in ons land hebben gevestigd, in de eerste plaats uit de aangrenzende streken: het Rijnland, Westfalen en Oostfriesland. Talrijk zijn b.v. de families van Aken, van Keulen, van Kleef, van Calcar, van Gelder, van Goch, van Kranenburg, van Lennep, van Meurs, van Rees, van Rijnberk, van Wezel, van Zanten (Santen, Xanten), alle uit plaatsen in het Rijnland herkomstig; verder van Munster, van Bekkum, Bijleveld (Bieleveld), van Koetsveld (Coesfeld), van Loon, van Ossenbruggen (Osnabrück), van Velthuizen (Velthausen), die in hun naam nog getuigenis afleggen van hun Westfaalse afkomst, terwijl de families van Embden, van Geuns en van Goens (Gödens) uit Oostfriese plaatsen naar de Nederlanden zijn verhuisd.

Ook uit de Zuidelijke Nederlanden zijn, vooral in de tweede helft van de zestiende eeuw, duizenden en tienduizenden inwoners naar de noordelijke gewesten uitgeweken, waarvan de nakomelingen nog onder ons leven en werken. Veelvuldig voorkomende familienamen zijn b.v. van Antwerpen, van Beveren, van Damme, van Geel, van Gent, van Lier, van Lokeren, enz.[1)]. Terwijl het Vlaamse contingent in de huidige bevolking van Noordnederland zeer aanzien-

1) Onze grootste dichter ontleende zijn naam wellicht aan een der beide gehuchten Vondele(n) in Oost-Vlaanderen.

lijk is, staat het aantal geografische familienamen dat daaraan herinnert echter in geen evenredige verhouding daarmee. Stellig is dat daaruit te verklaren, dat de meeste Vlaamse immigranten al een geslachtsnaam bezaten, toen zij zich in de Noordelijke Nederlanden metterwoon vestigden. Wie door steden als Brugge, Gent en Antwerpen wandelt, ziet dan ook in elke straat familienamen, die hem hetzij uit het heden, hetzij uit het verleden vertrouwd in de oren klinken.

In Saksische streken was en is het nog altijd de gewoonte, de familienaam te ontlenen aan de namen van de boerderijen. De eigenaar of de bewoner - helaas dekken deze beide begrippen elkaar lang niet altijd! - van de hoeve Obbink werd dus naar zijn hoeve genoemd. Vestigde zich later een andere boer op dit erf, dan heette deze op zijn beurt Obbink. Vooral in Overijsel en de Gelderse Achterhoek is dit het geval. Vele van deze Saksische boerderijen heten evenwel naar de oorspronkelijke bewoner, zodat vele familienamen, die op deze wijze ontstonden, direct in de tweede, maar indirect in de eerste groep thuishoren. In een lijst van Twentse landhoeven uit het jaar 1188 vinden we als eigennamen van hoeven al genoemd de namen Smedinc, Rotgerinc, Bennekinc, Wescelinc, Elekinc, Ernestinc, Lenderinc, Spelemanninc en Temminc, alle dus naar de stichter of eerste bewoner geheten, waarvan de meeste in Twente nog altijd als geslachts- en ook als boerderijnaam voorkomen[1]. Enkele voorbeelden van Nederlandse families, die hun naam ontlenen aan een hoeve of een landgoed, zijn: ter Pelkwijk (het hof ‘zu Pellickwick’ bij Winterswijk), Tengbergen (= te Engbergen, een verdwenen landgoed onder Gendringen), Lieftinck (het goed Lieftinck onder Eksel bij Lochem, Hummelinck (het goed Hummelinck onder Zelhem; een andere

1) Aangehaald uit de *Overijsselsche gedenkstukken,* VII, blz. 52-73, van J.W. Racer bij Johan Winkler, *De Nederlandsche geslachtsnamen,* blz. 23.

familie Hummelinck ontleent haar naam aan een goed in Lievelde), Lohman (het erf Lohmann in het kerspel Schüttorf in Bentheim), Haan (de Haenhof in de buurt van Xanten) enz. Vele andere hoeven ontleenden hun naam aan de ligging, de gesteldheid van de bodem, enz. Ook deze namen, als Hazelbekke, de Geer, Reurslag, Brinkhuis, Landweer, Pierik (park, perk), Wormgoor, Langelaar, ter Braak, Woesthof, Bijvanck, enz. zijn dikwijls tot geslachtsnamen geworden[1)].

Ook in niet-Saksische streken noemden families zich wel naar een bezitting; zo de familie Braakenburg naar de Braakenburg bij Arnemuiden, de familie van den Brandeler naar een strook grond, de Brandelaer, aan de Mark bij Breda, de familie van der Crab naar de Crab(be), een streek bewesten Dordrecht, de familie Waller naar het goed Waller bij Nijkerk, de familie van Goudoever naar een boomgaard met huis,, op Goutoever' in Abstede bij Utrecht, de familie Wttewaall naar 't Wael bij Vreeswijk. In Friesland hebben verscheidene geslachten zich naar een zathe genoemd: het geslacht van Scheltinga (de Blocq van Scheltinga, Coehoorn van Scheltinga, Wielinga van Scheltinga) (waarschijnlijk) naar de Scheltinga-zathe onder Engelum, het geslacht Scheltema naar de Scheltema-state in Boksum, het geslacht Fockema naar de zathe Fockema bij Nijewier.

Tot deze groep behoren verder ook de zeer talrijke familienamen, die aan algemene aardrijkskundige namen zijn ontleend, als van Dam, van Dijk, van Hoek, van Oordt, van Veen, van Vliet; van der Baan, van den Berg, van den Bosch, van den Broek, van der Duin, van der Geest, van de Graft, van der Haagen, van der Heiden, van der Hoeven, van der Kamp, van der

1) Over Nederlandse boerderijnamen bestaat een zeer lezenswaardige monografie van P. Vinc. v. Wijk, O.C.: *Boerderijnamen, over hun oorsprong, geschiedenis en beteekenis* (Oldenzaal, 1927), waaraan ik het een en ander ontleende.

Laan, van der Meer, van de Putte, van der Sluis, van der Velden, van der Ven, van de Voorde, van de Woesteyne, van der Woude, van der Zee, van der Zijl (zijl = sluis), enz., en die begrijpelijkerwijs alle door meer dan een, en soms zelfs door vele families worden gedragen. Dikwijls is bij deze namen van der samengetrokken tot ver: Verburg, Verhagen, Verheyden, Verhoeven, Vermeer, Verschuur, Versluis, Versteeg, Verstraaten, Verwey, enz.

Uiteraard is in de meeste gevallen niet uit te maken, aan welke dam, dijk, hoek, vliet enz. een familie zijn naam heeft ontleend. De bekende Amsterdamse familie Hooft zou zijn naam gekregen hebben van het havenhoofd in Westzaan, waar de stamvader woonde, maar familie-overleveringen van deze aard behoren tot de zeldzaamheden.

Ook behoren tot deze afdeling namen als Bilderdijk, Burgersdijk, Buitendijk, Craandijk, Hofdijk, alle naar een bepaalde dijk genoemd, Beversluis, Achterberg, Overdiep, In 't Veld, Uyttenbroeck, Uyttenbogaerdt, Utenhove, Aengenent (aen den ent), Ingenhousz (in den hous, huis); verder ten Brink, ten Kate (kate = kleine boerenwoning), ten Have, Tenhaeff (have = hof), ter Horst, ter Braak (braak = broek, moeras), ter Haar (haar = hoogte), ter Weeme (weme = pastorie), Thorbecke (to der Beke = bij de beek), enz.

Tot de tweede groep der familienamen rekenen we tenslotte ook diegene, die hun oorsprong te danken hebben aan huisnamen of uithangborden en gevelstenen. Enkele voorbeelden van deze naamsontlening, grotendeels aan *De vroedschap van Amsterdam* van Elias ontleend, laten we hier volgen. De zoons van Elbert Woutersz, die ‘in 't Schaeck’ woonde (begin 16de eeuw), noemden zich Wouter Elbertsz Schaeck en Cornelis Elbertsz Schaeck, die van Olfert Hendricksz († 1549) ‘in de Fuyck’ in de Liesdel noemden zich Fuyck. In dezelfde straat en dezelfde tijd woonde

Hendrick Gerritsz Pecklap († 1545) ‘in 't Calff’ of ‘in 't Gulden Calff’. Zijn schoonzoon Claes Pietersz Schol, die na zijn huwelijk klaarblijkelijk bij hem introk, noemde zich sindsdien Claes Pietersz Calff. De zoon van Gerbrand Albertsz, zeilmaker ‘int Gulden Schilt’ op de Nieuwedijk († 1571), noemde zich Albert Gerbrandsz Schilt. De Amsterdamse burgemeester (1578) Adriaen Reynertsz Cromhout was koopman ‘in 't Cromhout’ in de Warmoesstraat. Een tijdgenoot van hem, Pieter Jacobsz Nachtglas, was brouwer op de Singel ‘in 't Nachtglas’. Huygh Hendricksz Ploegh woonde ‘in den Ploegh’ op de Dam, de korenkoper Gerrit Jansz Coesvelt (eind 16e eeuw) ‘in het Coesvelt’ op de Oudezijds Voorburgwal, de zeepzieder Antonis Willemsz Bontekoe had in dezelfde tijd zijn zeepziederij ‘in de Bonte Koe’ op de Zeedijk. Evenzo noemde Willem Ysbrantsz Bontekoe, de Oostinjevaarder, zich naar het uithangbord van zijn herberg in Hoorn. Wouter Colf (geb. ± 1550), de stamvader van het geslacht Kolff, woonde te Nijmegen ‘in de Drie Colven’, en Simon Jansz van Roomen, omstreeks 1575 apotheker in ‘Den Draek’ te Middelburg, heette naar zijn huis Simon Draeck. Laurens Jacobszoon, die aan het Damrak te Amsterdam in ‘De Gouden Reael’ woonde, noemde zich Laurens Reael, en leeft onder deze naam in de geschiedenis voort. Evenzo noemde de boekdrukker Dirck Pietersz zich naar zijn uithangteken ‘De Witte Persse’ Dirck Pietersz Pers. Zo kreeg ook de Amsterdamse dichter Gerbrand Adriaensz Bredero zijn naam van het uithangbord van zijn ouderlijke woning ‘In de Heer van Brederode’, en Hendrik Laurensz Spieghel die van zijn huis. Op deze wijze zijn duizenden Nederlandse familienamen, die op het eerste gezicht min of meer wonderlijk lijken, te verklaren, als van der Bijl, van der Leeuw, van der Sterre, van de Wijnpersse, Ploeg en van der Ploeg, Spieghel en van der Spiegel, de Bas, Teirlinck, Bal, enz., en die namen die aan abstracte zaken en eigenschappen ontleend

schijnen te zijn, als Fortuin, de Liefde, Geluk, Vreede, enz. Aan heraldische figuren, die vooral in de late middeleeuwen als huistekens veel in zwang waren, herinneren geslachtsnamen als Schilt, Ruitenschilt, Beerepoot, van der Vlugt, (de) Kam, Kroon, Helm, Priem, Pijl, Piek, enz.

Vele uithangtekens vertoonden de afbeelding van een dier en deden daardoor familienamen ontstaan als Lam, Mol, Otter, de Leeuw, de Wolf, Wolff, de Kadt, Kater, de Hondt (ook Dhont), de Haas, Kalf(f), Schaep, Ram; Vogel, van den Arend, Adelaar, Valk, den Uyl, de Raaf, Koekoek, Papegaay, Vink, 't Hoen, de Haan, Calkoen, Pauw, van der Paauw, Reiger, Quack (een reigersoort), Swaan, Swaen, Teelinck (taling), Rotgans, Malefijt (stormzwaluw); de Vis, Steur, van der Steur, Bot, Smelt, Spierinck, Bliek, Pos, Baars, Snoek, Snouck, Pekelharing; de Bie, de Bye, enz. Een aantal van deze ogenschijnlijk aan diernamen ontleende familienamen kunnen echter ook aan mansvoornamen zijn ontleend; vooral wanneer ze het lidwoord missen (b.v. Arend, Kat, Beer, Wolf, Pauw, Vink) moet men met deze mogelijkheid ernstig rekening houden.

Andere huisnamen of uithangtekens droegen de naam of de afbeelding van een boom, een plant, een bloem of een vrucht. Hieraan herinneren namen als Lindeboom, Noteboom, Vijgenboom, Louwerier, Tazelaar (d'hazelaar), Bosboom (buksboom), Groeneboom, Hoogeboom, Meyboom, Eekhout (eikenhout), Eekhoff, van Eyk, Vereecken, van der Willigen, van der Flier, van der Elst, van der Linde (die echter ook aan de riviernaam kan zijn ontleend), van der Palm; de Roos, Lely, Tulp, Heyblom, Mispelblom, Appel, Pijnappel, Vijgh, enz.

De half verfranste naam de Casembroot herinnert misschien aan het uithangbord van een herberg, waarop Kaas en Brood geschilderd stonden[1)].

1) Al blijft het natuurlijk vreemd dat een zo burgerlijke naam al zo vroeg (in de dertiende eeuw) door een adellijk geslacht wordt gevoerd.

Schippers ontleenden hun naam wel aan hun schepen. Zo werd Jan Gerritsz uit Amsterdam, schipper op 'De Geelvinck', de stamvader van het regentengeslacht Geelvinck. Cornelis Gerritsz Tasman te Schellinkhout (begin 17e eeuw) was schipper op 'De Tas'. Ook de Zierikseesche familie de Huybert zou haar naam ontleend hebben aan een schip.

De vragen die bij de namen van deze tweede groep oprijzen zijn: in de eerste plaats of de familienaam werkelijk aan een plaatsnaam is ontleend dan wel aan een huisnaam, en in de tweede plaats, ingeval er meer plaatsen van dezelfde naam bestaan als de geslachtsnaam, naar welke van die plaatsen deze dan is genoemd. Op beide vragen kan alleen de geschiedenis van de betreffende familie een afdoend antwoord geven. Zo weten we dat de stamvader van het Amsterdamse regentengeslacht Hinloopen, Jacob Jacobsz, zijn naam niet rechtstreeks aan de Friese stad heeft ontleend, maar aan het huis Hinloopen op de Nieuwendijk, waarvan hij in 1587 door aankoop eigenaar werd. Vooral wanneer men met namen van verafgelegen steden te doen heeft, als Belgrado en Jerusalem, zal men met deze mogelijkheid ernstig rekening moeten houden. Daarentegen behoeft aan de naamsoorsprong van de familie van Charante (Boss van Charante, Mensing van Charante, Moll van Charante, Watson van Charante) niet de minste twijfel bestaan, wanneer we weten dat de eerste van deze naam, die zich in de Nederlanden vestigde (tweede helft 17e eeuw), Adrien Isaacsz, afkomstig was van La Rochelle aan de rivier de Charente. Evenzo weten we dat de stamvader van de familie Schalkwijk, Isaac Aelbregts van Roodenkerke (2e helft 17e eeuw) te Schalkwijk geboren was, die van de familie van Eck te Ek in de Betuwe, die van de families van Geuns en van Goens te Neustadt-Gödens in Oostfriesland (Hannover).

Bestaat er maar één plaats van dezelfde naam als door een bepaalde familie wordt gedragen, en is de

benoeming naar een huisnaam minder waarschijnlijk, dan kan men die plaats veilig als de bakermat van de bewuste familie aannemen. Dit is b.v. het geval met namen als van Breda, van Groningen, van Mierop, van Ravesteyn, van Schoonhoven, van Staveren, van Vollenhoven. Zijn er meer plaatsen van dezelfde naam, dan wordt het moeilijker.

Is de familie Noordijk afkomstig van het Groningse of het Gelderse Noorddijk, de familie Rozendaal van het Noordbrabantse of het Gelderse Rozendaal, de familie van Loon van Loon-op-Zand, van een der gehuchten Loon bij Eindhoven en bij Assen, van Neer- of Overloon in het Land van Ravestein, van Groot-Loon in Belgisch-Limburg of van Loon in Frans-Vlaanderen, de familie van Hasselt van het Overijselse stadje of de Zuidbrabantse stad? Wanneer men de geschiedenis van een familie niet ver genoeg kan vervolgen om op de vraag naar de herkomst een afdoend antwoord te krijgen, kan deze toch altijd wel met enige waarschijnlijkheid worden uitgemaakt door de oudst bekende woonplaats. Het is immers waarschijnlijker dat een b.v. in Tilburg gevestigde familie van Loon van een der Brabantse plaatsen van die naam afkomstig is dan van de andere Loons.

Ook in deze groep moet met de mogelijkheid van afleiding van voornamen rekening worden gehouden. Zo kunnen Romen en Roomen van Rommen, Romein van Romein, Kampen en Campe van Kampe zijn afgeleid; het laatste zal met het uitgestorven Zeeuwse geslacht Campe zeker het geval zijn geweest. Bij namen die door *van* worden voorafgegaan (van Kampen) is deze mogelijkheid natuurlijk minder groot, al is dit voorzetsel meermalen aan familienamen op zinloze wijze toegevoegd, niet zelden om ze een deftiger uiterlijk te verlenen.

III. Beroepsnamen

Tot de derde groep behoren de familienamen, die aan de namen van ambten, standen, beroepen, bedrijven en handwerken zijn ontleend. Ook deze groep is uiteraard rijk vertegenwoordigd.

In veertiende-eeuwse rekeningen vindt men herhaaldelijk namen van het type Rollf die piper, Oelric de hoyer, Willam de leyendecker, Albert de smyd, Berend die copdrever, Egbert de poertener, Jan die scrivere, die kennelijk alleen het beroep van de aangeduide personen noemen en nog geen familienamen zijn. Wanneer we echter namen aantreffen als Albert Breefdragher (naast Albert de briefdragher), Heyn Vogheler (naast Henric de vogheler), Werner Backer, Reyner Vetkoper, Henric Weyman, staat men in twijfel of men te doen heeft met een beroepsaanduiding of (bovendien) met een geslachtsnaam; in elk geval is deze bezig te ontstaan. De familienaam kon evenwel ook mét het lidwoord van bepaaldheid gevormd worden, en zo zien we een groot aantal namen met en zonder dit lidwoord naast elkaar optreden, als (de) Bakker, (den) Boer, (de) Coster, (de) Ruyter, (de) Smid, (de) Verwer enz. Nog in de zeventiende eeuw gebeurt het meermalen dat eenzelfde persoon zich nu eens met, dan weer zonder het lidwoord noemt.

Aan wereldlijke waardigheden, ambten en bedieningen zijn ontleend de namen Baljuw, Baljeu, Drost(e), Drossaart, Schout (die echter tegelijk een oude mansvoornaam is), Scholte(n), Schults (die ook van Schout en zijn nevenvormen afgeleid kunnen zijn), (de) Klerk, de Clercq, Richter, Raadsheer, Advokaat, Taalman (= advocaat)[1)] (de) Meester, Schoolmeester, Bouwmeester, Dijckmeester, Rentmeester, de Meulemeester, Gildemeester, Hoveling, Kamerling, Schenk (= schenker), Burger (ook mansvoornaam), Gezelle, Knecht, Koetsier enz. Aan kerkelijke waardigheden, ambten

1) Tenzij deze naam van de voornaam Tale afgeleid is.

en bedieningen zijn ontleend: Paap(e) (ook mansvoornaam), Bisschop, Deken (ook mansvoornaam), (de) Priester, Pastoor(s), Proost, (de) Pater, (de) Coster, Koster(s), (de) Munnik, de Munck, de Muynck, Jeswiet, (den) Broeder, Cluysenaar, Pelgrom (ook mansvoornaam), enz.

Aan het krijgsleven herinneren namen als Krijgsman, (de) Ruyter, Maarschalk, Kapitein, Kapteyn (die ook de namen van schippers kunnen zijn geweest), Hooftman, Ritmeester, Vaandrager, Bosgieter (= busseschieter, kanonnier), Admiraal, Pijper, de Gyselaar.

Namen als (de) Jager, Wildschut (= jager), Hoendervanger, Snepvangers, (de) Valckenier, (de) Valckenaer, (de) Voghelaer kunnen aan het jachtbedrijf ontleend zijn, namen als (de) Visscher, (de) Visser, Varkevisser, Botvanger, Botschuyver aan de visserij, namen als (de) Herder, Schaper, Schepers, de Geyter (= geitenhoeder), Veeman, Schaepman, Koeman, Bargeboer (= varkensboer), Molkenboer aan het veehoudersbedrijf, namen als (de)(n) Boer, Bouwman, Bouman, Zaayer, Ackermans, Havermans, Tuinman, Hofman, Hovenier, (de) Pachter, Huisman, Huysmans, Heyboer (= heideboer), Wortelboer, Kloosterboer (= de boer van een kloosterhoeve), Spijkerboer (= de boer van een spijker, een voorraadschuur), Meier (= pachter, boer)[1] Meyers, de Meyere, met honderden samenstellingen als Brenninckmeier (de pachter van de hoeve Brenninck), Gravemeyer, Kolkmever, Lindemeyer[2], aan het landbouwbedrijf, namen als Zeeman, Schipper(s), Koffeman, Buisman, Stuurman, Bootsman, Bootsgezel, Veerman, Schuttevaer (= scutevarer, schuitevaarder) aan de zeevaart en de schipperij.

Talloos vele namen zijn ontleend aan het bedrijf

1) Bij Joodse families van deze naam zal wel gedacht moeten worden aan de Joodse mansvoornaam Meier, van hebr. meïr = glanzend.
2) Een lijst van meier-namen vindt men in de Navorscher, dl. XIX, 1869, blz. 44-45 en 204-205.

van handwerkslieden; zoo Timmerman(s), Schrynemaeckers, Schuitmaker, Scheepmaker, Breeuwer(s) aan dat der timmerlieden, Wagenaar, (de) Wagenmaker, Stelmaker (= wagenmaker), Ploegmakers, Wielemaker, Rademaker, Raaymakers, Draayer, de Saegher (dat ook sagenverteller, minstreel kan betekenen) Houtzager(s), (de) Kuiper, Kuyper, Cuypers (met de verlatijnste namen Cuperus en Couperus) aan dat van meer gespecialiseerde timmerlieden, (de) Smid, Smit, (de) Smedt, Smits, Smedes, Smeding (die ook aan een mansvoornaam ontleend kunnen zijn), Ankersmit, Hoefsmit, Slotemaker, Zwaardemaker, Bussemaker (geschutgieter), de Mesmaecker, Cannegieter, Potgieter, Goudsmit, Blikslager aan dat der smeden, Steenhouwer, Metselaar, Metzlar, Opperman, Dekker, Deckers, Leydekker, Verwer, Schilder, Glazemaker aan dat van andere bedrijven, die zich met huizenbouw bezighouden, (de) Bakker, Koekebakker, Wafelbakker, (de) Kok, (de) Cock, Slager, Slagter, (de) Vleeschauwer, Beenhakker, Brouwer, Hoppenbrouwer, Kuytenbrouwer (kuit = een soort bier), Moltmaker (molt = mout), Bierman aan dat der handwerkslieden die in het levensmiddelenbedrijf werkzaam zijn. Namen als Snijder(s), Snieders, de Schepper (= kleermaker, Vlaamse vorm), Schreuder (idem, Saksische vorm), Schreurs, de Nooyer (idem, letterl. de naaier, Vlaams-Zeeuwse vorm), Kousemaker, Pelsmaeker, Pelser, Hoedemaker(s), de Zuttere (= schoenmaker, Vlaamse vorm), de Sitter (idem) ontlenen hun afkomst aan kleermakers en verwante beroepen, namen als Molenaar, Mulder, Muller, de Grutter, de Gruyter, Gorter (= grutter, Friese vorm), Olieslager(s) aan molenaars, namen als (de) Potter, Tichelaar, Tichelman (= tegelbakker), Steenbakker aan potte- en steenbakkers. Aan andere beroepen herinneren namen als Keersemaeker, Kersemakers, de Saedeleer (= zadelmaker), Riemsnijder, Lijnslager (= touwslager), Reepmaker (idem), Wever(s), Zeylemaker, Boendermaker, Zeper (= zeepzieder), Korver

(= korf-, mandenmaker), Corver, Beeldsnyder, Drukker, Schrijver, Landmeter, Speelman (= muzikant), Trompetter, Bonger (= trommelslager), Pijper (= fluitof trompetspeler, de Waard, de Weerdt, (de) Casteleyn, Kastelein, Tapper, Bleeker, Mangelaar, Barbier(s), Colenbrander, de Bo (= bode), Tollenaar (= ontvanger van tolgelden), de Tollenaere, Lastdrager, Koopman(s), Coopman(s), Cooman(s), Manger (= handelaar, koopman), Kramer, Kraamer, Cramer, Cremer(s), Marsman (= marskramer; tenzij mars = meers, weiland), Kruidenier, Huydecoper, Kleerecoper, Stofkoper enz. Een groot aantal aan beroepen en bedrijven ontleende namen gaan uit op -man, zoals de reeds bovengenoemde familienamen Taalman, Krijgsman, Veeman, Schaepman, Bouwman, Bouman, Ackerman(s), Tuinman, Hofman, Huisman, Huysman(s), Zeeman, Koffeman, Buisman, Bootsman, Veerman, Timmerman(s), Opperman, Bierman, Tichelman, Speelman, Koopman(s) Coopman(s), Cooman(s), Marsman; vgl. verder nog Meyerman (= meier), Wijnman, Speelman, Zoutman (= zouthandelaar), Appelman, Kalkman, Blikman, IJzerman, Mosselman(s), Voerman, Modderman (= grondwerker?) enz. In namen als Schuurman(s), Moerman(s), Broekman enz. duidt het achtervoegsel slechts de bewoner aan.

Het ligt voor de hand dat vele van deze namen door tal van onderling niet verwante families worden gevoerd. Immers geen dorp zo klein, of het heeft, en had ook in vroeger dagen, zijn smid, zijn bakker, zijn molenaar (mulder), wiens beroepsnaam tot een eigennaam kon worden, omdat hij in de beperkte kring van zijn dorpsgenoten de enige vertegenwoordiger van zijn handwerk was. Nog altijd weet men in niet al te grote dorpen wie bedoeld wordt met de smid, de bakker, enz., en is de toevoeging van hun familienamen voor de dorpelingen overbodig.

Tot deze groep behoren ook familienamen die, hoewel ze geen beroep aanduiden, er toch verband mee

houden. Zoo heet een veertiende-eeuws ingezetene van Deventer beurtelings Herman Mosterdman en Herman Mostard, en wanneer we in dezelfde tijd namen tegenkomen als Dyric Haverzac, Ghiselbert Tenghenaghel, Jacob Hamer, Joes Pijck, Olard Splinter, mogen we daarin eveneens zinspelingen zien op het beroep, dat de dragers ervan ofwel hun vaders of grootvaders uitoefenden. Van het uitgestorven Middelburgse regeringsgeslacht Veth wordt meegedeeld, dat het zijn naam ontleend zou hebben aan de vetweiderij en het slachtersbedrijf, waarmee de stamvader Jan Janse Vet (midden 16e eeuw) in zijn onderhoud voorzag. De Amsterdamse scholkoper Claes van Campen, die (begin 16e eeuw) op de Dam 'in die Gulden Scol' woonde, zal zijn huis wel naar zijn bedrijf genoemd hebben. Van zijn huis ging de naam op hemzelf over, zodat hij ook als Claes Jansz Schol voorkomt en de stamvader wordt van de familie Schol[1]. Boekenoogen noemt een Pel, die eigenaar van een pelmolen was in de Zaanstreek, en wil op dezelfde wijze het ontstaan van familienamen als Gort, Butter, Teer, Olie, Garst, Rogge, Taan, Eekhout enz. verklaren[2]. Ook namen als: van der Spek,[3] den Hoed, Klomp, Schoen, van der Laars, enz. kunnen op soortgelijke wijze ontstaan zijn. Dat het Rotterdamse viswijf Kaat Mossel haar naam aan haar beroep ontleende is bekend. Jan Adriaensz (1575-± 1650), de drooglegger van de Beemster en andere Noordhollandse meren, kreeg zijn naam Leeghwater door zijn beroep.

1) Met zijn kleinzoon Claes Pietersz Schol, die zich na zijn huwelijk Calff noemde, maakten we al op blz. 36 kennis.
2) Boekenoogen, De Zaansche volkstaal, blz. CXI. De namen Butter en Rogge, en trouwens ook Pel, kunnen evenwel ook uit mansvoornamen worden verklaard; vgl. blz. 23, 26.
3) De naam van (der) Ham zal wel aan een van de Vlaamse dorpen Hamme ontleend zijn.

IV. Namen, ontleend aan lichamelijke en geestelijke eigenschappen

De vierde groep bevat de familienamen, die aan lichamelijke en geestelijke eigenschappen zijn ontleend en die oorspronkelijk wel als bijnaam bedoeld zullen zijn. In middeleeuwse stadsrekeningen en andere bronnen voor de kennis van het leven in de middeleeuwen vindt men herhaaldelijk namen als: Herman Platvoet, Gerardus Sconehals, Willam Suermont (14e eeuw, Deventer), Pieter Goetzot (1426, secretaris van Middelburg), Willem Treurniet (1493, Middelburg), Willem Roothooft (1514, Alkmaar), Ryckaert de Gryse (1526, Sluis), die ten dele waarschijnlijk al geslachtsnamen zullen zijn geweest, en dat in elk geval gemakkelijk konden worden. Aan deze wijze van naamgeving danken vele families hun naam als: de Groot, (de) Klein, de Lange, de Korte, de Hooghe, Out, Oudemans, de Jong(e), (de) Mooy, (de) Regt, Krom, Blankaart (in Vlaanderen: Blancquaert). De kleur van het haar, een der meest opvallende eigenaardigheden van een mens, kon aanleiding hebben gegeven tot namen als (de) Wit(te), (de) Zwart, de Roode, de Rooy, de Bruin(e), enz. Aan andere lichamelijke eigenschappen zijn de namen Kroeze, Krul, Breebaart, Bruynooge, Korthals, enz. ontleend.

Geestelijke eigenschappen en karaktertrekken, die bij een bepaald persoon in het oog vielen, deden namen ontstaan als: de Goede, de Vroede, de Heus (de heuse, hoofse), Dedel (d'Edel),[l] Kloek(e), Stout (moedig), de Rijke, de Milde, Vroom, de Snoo (de snoode), de Looze, Goethals, Goetbloet, Ligthart, enz. Ook de naam Schimmelpenninck behoort tot deze groep; de stamvader was klaarblijkelijk een zuinig man, die zijn geld liever liet beschimmelen dan dat hij het uitgaf.

Ook dit soort namen is al oud; in de Deventer

l) De naam Edel daarentegen leid ik liever af van de mansvoornaam Adel, Edel.

Cameraarsrekeningen vinden we in de dertiende eeuw al namen als: Gheryt Dapper, Johan die Loze, Willam die Vrode, naast namen die een eigenschap of een kenmerk aanduiden en op -aard eindigen, als Henricus Dullard, Johan Kladdard (naast Johan Kladde) (mnl. claddaert = vuilpoes), Johan Loyard enz.

Ook rekenen we hiertoe die familienamen, die ontleend zijn aan de onderlinge betrekkingen die tussen mensen bestaan, als Vader, Broeder, Kind, Jongkint, Oom, Peetoom, de Peter, de Neef (de Nève), Post(h)umus (na de dood van de vader geboren), de Voogd, Bastert, Bankert (= bastaard), de Vriend[1)], Naber (buurman), Nienaber (nieuwe buurman). Vgl. nog Pietermaat en Dirkzwager. Natuurlijk bestaat de mogelijkheid, dat enkele van deze namen aan huisnamen of gevelstenen zijn ontleend, terwijl andere (Broeder en Oom) aan voornamen ontleend kunnen zijn (vgl. blz. 23, 25).

Ingeval de familienamen Zondag, Maandag en Vrijdag naar de geboortedag van de stamvaders zijn genoemd, kunnen we ze eveneens met enige inschikkelijkheid een plaatsje inruimen in deze vierde groep, maar Vrijdag kan een patronymicum zijn, wat zeker het geval zal zijn met de namen Lente, Zomer en Winter (vgl. blz. 25, 26, 28), tenzij men Lente van het Twentse gehucht van die naam moet afleiden. De familie de Winter echter kan (tenzij het lidwoord later zou zijn bijgevoegd) haar naam al of niet rechtstreeks (door een huisnaam?) van het jaargetijde hebben gekregen, evenals de familie Herfst. Ook de namen April en de Mey (met Koelemey) zullen wel op soortgelijke wijze zijn ontstaan.

Dat ook namen uit deze groep een andere oorsprong kunnen hebben dan men volgens hun vorm zou verwachten, blijkt uit de naam van de bekende kapitein van de Watergeuzen Jacob Simonz de Rijck (1541-1584), die vóór hij deze naam droeg Jacob Simonz Rijck heette, maar nòg vroeger Jacob Simon Ryckertszoonsz,

1) Vriend is ook een mansvoornaam.

waardoor hij niet in deze, maar in de eerste groep thuishoort.

Dubbele geslachtsnamen

Dubbele geslachtsnamen van het type Busken Huet, Werumeus Buning, Witsen Elias, van den Bergh van Eysinga, ontstaan in de regel door de toevoeging van de familienaam der moeder, indien deze b.v. dreigt uit te sterven, of om andere redenen. Zo noemen de kinderen van Jan Droogleever (1757-1817) en Willemina Jacoba Fortuyn zich Droogleever Fortuyn. Een zoon van Nicolaas Scheltema (1755-1816) en Catharina Anna Adama noemde zich Henricus Adama van Scheltema (1786-1870); hij is de vader van de bekende predikant-letterkundige en de overgrootvader van de dichter. De zoon van Abraham de Haan en Catharina Jacoba Bierens noemde zich David Bierens de Haan (1822-1895); de zoon van Jacobus Nieuwenhuis en Caroline Wilhelmina Ferdinandine Domela Ferdinand Jacobus Domela Nieuwenhuis (1808-1869). Deze wijze van naamstoevoeging heeft evenwel niet uitsluitend op de moedersnaam betrekking. De oudste zoon van Ds. Gillis Holst, Gerhard Jacob (1784-1859) nam bij de naam van zijn vader die van zijn grootmoeder Johanna Barendina Roolant aan, en noemde zich Roland Holst. De bekende minister Pieter Wilhelm Adrianus Cort van der Linden (1846-1935) nam de naam van zijn overgrootmoeder Cort bij zijn eigenlijke familienaam van der Linden aan. In de tweede helft van de vorige eeuw kregen enkele leden van het geslacht de Jong vergunning, de naam de Josselin voor de hunne en die van hun nakomelingen te voegen. Deze naam stamt van Johanna Judith Josselin, de vrouw van Gerard de Jong, heer van Beek en Donk (1685-1770).

Ook door toevoeging van de naam van een adellijk goed of een heerlijkheid ontstonden dubbele namen. Cornelis Hoynck (1612-1667) noemde zich nadat hij de heerlijkheid Papendrecht had gekocht Hoynck van

Papendrecht, welke naam op zijn nakomelingen overging. Hetzelfde deed Mr. Willem van Dam, heer van Isselt (1757-1832), hoewel zijn vader, die ook al heer van Isselt was, zich alleen van Dam had genoemd. De stamvader van het Groningse geslacht Tiarda van Starkenborgh Stachouwer heette alleen maar Tjaard van Tiarda. Zijn kleinzoon Barthold noemde zich Tiarda van Starkenborgh naar een state bij Dokkum, die tot zijn bezittingen behoorde, en in de negentiende eeuw nam een van zijn afstammelingen de naam Stachouwer bij de zijne aan, in verband met zekere fideicommissaire rechten op de vrije heerlijkheid Schiermonnikoog.

Een ander middel om dubbele familienamen te vormen is, bij de doop het kind als laatste voornaam een geslachtsnaam te geven, die dan natuurlijk altijd voluit geschreven dient te worden. Op deze wijze zijn namen ontstaan als Linthorst Homan, Enno van Gelder, Kits Nieuwenkamp. Bij Kon. Besluit kan toestemming worden verleend om dergelijke voornamen bij de geslachtsnaam te voegen; dit is o.a. met de familie Linthorst Homan het geval.

Ook combinaties van drie namen zijn mogelijk, b.v. Rengers Hora Siccama, de Vaynes[1)] van Brakell Buys, van Erp Taalman Kip, enz., die wel te onderscheiden zijn van namen als Tiarda van Starkenborgh Stachouwer, de Jong van Beek en Donk enz., die ontstaan zijn door toevoeging van heerlijkheidsnamen. Dit laatste is ook het geval met Oetgens van Waveren Pancras Clifford, Thomassen à Thuessink van der Hoop van Slochteren enz.

De geografische verbreiding der familienamen

Alhoewel het overgrote merendeel der familienamen in alle Noord- en Zuidnederlandse gewesten bekend en verbreid is, en op zijn hoogst in verschillende streken

1) De familie de Vaynes heet aldus naar de plaats Veines in de Dauphiné.

in de spelling afwijkingen vertoont, ligt het voor de hand dat daarnaast een aantal namen kenmerkend zijn voor bepaalde delen van ons land. De Friezen hebben op een andere wijze hun familienamen gevormd dan de Saksen, en deze weer anders dan de Franken, maar ook binnen het verband althans van de laatste beide stammen treft men enkele kenmerkende onderscheiden aan in de naamvorming.

Kenmerkend voor het Fries zijn de familienamen op -a, -inga, -ma, -sma, -stra enz. Men vindt deze buiten de provincie Friesland ook in Groningen en Oostfriesland en aan Friesland grenzende streken van Drente, die vroeger door Friezen bewoond zijn geweest. Verder de met s, sz, n en ns gevormde patronymica, die van Friese mansvoornamen zijn afgeleid, als Doedes, Douwes, Meinesz, Sickesz, Boelen, Rinken, Huigens, Tiddens.

Typische Groningse namen zijn de Friese geslachtsnamen op -sema als Geertsema, Hoeksema, op -ker, als Hofker, Kooyker, Rasker, en op -tjer, als Watjer, Woltjer, Tuintjer, Duintjer (wad-, woud-, tuin-, duinbewoner). De beide laatste uitgangen duiden oorspronkelijk de afkomst aan uit de een of andere plaats of landstreek (vgl. nog Veenker = veenbewoner) of wel een beroep (vgl. Meelker = meelkoopman). Ook behoren hiertoe vele namen op -huis, als Berghuis, Veldhuis, Beekhuis, Bolhuis enz.

Voor Drente zijn naast de Friese en Groningse familienamen kenmerkend de patronymica op -(i)nge, als Ebbinge, Meursinge, Sinninge, Smeenge, Steenge enz.

Namen met de voorvoegsels ten, ter en te, als ten Brink, ten Kate, ten Bruggencate, ten Sijthoff, ter Braak, ter Haar, ter Kuile, ter Weeme, te Lintum, te Wechel, te Hennepe, zijn kenmerkend voor Overijsel, evenals Saksische vadersnamen op -ink, als Immink, Roelvink, Hissink. Voor Saksische streken in 't algemeen zijn tweelettergrepige namen op -e kenmerkend, b.v. Rogge, Rijke, Vinke, Witte.

In Noordholland benoorden het IJ vindt men vele éénlettergrepige en bovendien nog korte (dikwijls maar uit drie letters bestaande) familienamen, als Baas, Bak, Bal, Bas, Been, Bos, Bijl, Dam, Dek, Endt, Floor, Hein, Hes, Hof, Hol, Hop, Jut, Kat, Laan, Oud, Pont, Yff. In vele gevallen zijn dit versleten vormen van oudfriese mansvoornamen. Ook in de Alblasserwaard en de Vijfherenlanden treft men soortgelijke korte namen aan, b.v. Lels, Mak, Pot, Mes, Stout. Hieruit een gevolgtrekking te maken (van gemeenschappelijke herkomst of overeenstemming van volkskarakter?) is misschien wat voorbarig.

Patronymica op -se zijn voor Zeeland kenmerkend, b.v. Aarnoudse, Adriaanse, Davidse, Gideonse, Hubregtse, Jobse, Karelse, Leendertse, Matthijsse. Daaronder zijn er verscheidene, die van elders ongebruikelijke mansnamen zijn afgeleid, als Alewijnse, Boudewijnse, Faasse (van Faas, Bonifacius), Lievense, Kruysse, Giljamse, Willeboordse.

Tengevolge van de immigratie der Vlamingen en Brabanders, vooral in de tweede helft der zestiende eeuw, vindt men hier bovendien vele geslachtsnamen, die in vorm en spelling Vlaams aandoen; b.v. D'Hondt of Dhont, Bruynooghe, Snouck, van Waesberghe, van Renterghem, Schuurbecque, Verhaegen.

Voor Brabant en Limburg zijn de geslachtsnamen op -mans kenmerkend, als Botermans, Bormans, Heuvelmans, Mosmans, Schuermans[1]. Specifiek Brabants zijn verder de namen met een tweede-naamvals-s achter de eigenlijke naam, als Cuypers, Cremers, Nolens, Raaymakers, Smits, of wel er vóór en er achter, als Sweerts (des waards), Smulders (des mulders), Swildens (des wilden mans), Spapens[2].

1) Tussen 1577 en 1603 komen in Breda en Bergen op Zoom al namen voor als Havermans, Moermans, Piermans, Schuyrmans, Timmermans, Vredemans.
2) Vgl. Johan Winkler, Helmondsche namen uit de Middeleeuwen (Studiën in Nederlandsche namenkunde (Haarlem, 1900)), blz. 193-195.

Namen waarin ng staat voor een nd, als Ingenhoes, Ingenhoven, Aengenent, wijzen op een Limburgse herkomst.

Dat de Zuidnederlandse geslachtsnamen in 't algemeen een meer conservatieve spelling vertonen dan de Noordnederlandse, vindt zijn verklaring hierin dat ze enkele eeuwen ouder zijn, en dientengevolge de middeleeuwse schrijfwijze hebben behouden. Gent en Brugge, Antwerpen en Mechelen, Brussel en Leuven waren al steden van grote en internationale betekenis in een tijd, toen de Noordnederlandse steden in het handelsverkeer nauwelijks meetelden.

Namen als de Meulenaere, de Corte, de Meyere, en dergelijke met archaïstische spelling, zal men in de Zuidelijke Nederlanden dus lichter aantreffen dan in het Noorden. Worden ze ook daar gevonden, dan is er alle kans dat ze uit het Zuiden zijn ingevoerd (zie de hierboven bij de Zeeuwse namen genoemde voorbeelden).

Kenmerkend voor de Vlaamse gewesten zijn tenslotte de geslachtsnamen op -aert, die in Noordnederland hoogst zeldzaam zijn, b.v. Blancquaert, Blommaert, Boddaert, Lombaert, Meyvaert, Pickaert, Plasschaert. Wanneer deze elders voorkomen (b.v. weer in Zeeland), dan ligt ook hier de veronderstelling voor de hand dat de aldus genoemde families van Vlaamse herkomst zijn.

De geografische verbreiding der familienamen is een van de belangrijkste, maar tegelijk een van de moeilijkste en ook wel daarom het minst onderzochte gebied van de studie der familienamen. De toepassing van de geografische methode, die in de linguistiek in 't algemeen sinds lang burgerrecht heeft gekregen, zal ook op dit studieveld een rijke oogst afwerpen. We herinneren aan hetgeen we op blz. 4 al over dit onderwerp te berde brachten. Moeilijk is dit deel van de studie der familienamen daarom, omdat talloze namen in de loop der eeuwen anders geschreven werden

dan oorspronkelijk het geval was, en dientengevolge de sporen van hun afkomst niet zelden geheel zijn uitgewist. In de slotbeschouwingen noemen we enkele voorbeelden daarvan, die aan Nederlandse familienamen zijn ontleend. Maar vooral de namen van geslachten, die uit het buitenland naar de Nederlanden emigreerden en bij hun komst hier te lande al een naam bezaten, hebben aan veranderingen bloot gestaan. Het aantal families van vreemde herkomst in Nederland is veel groter dan men gemeenlijk denkt, al is het bij gebrek aan gegevens ondoenlijk om dit ook maar ten naaste bij in een percentage uit te drukken. Vele verraden deze afkomst dadelijk door hun naam; zo is het op het eerste gezicht duidelijk dat de families Callenfels, Gleichman, Hugenholtz, Kirchner, Krafft, Rahder, de Ranitz, Reitz, Römer, Rueb, Uhlenbeck uit Duitsland, althans uit een Duitssprekend land, de families Douglas, Gordon, Macalester (Loup), Mackay en Thomson uit Engeland en Schotland, Obreen uit Ierland, Bienfait, Boissevain, Chabot, Chevallier, Croiset, Del Court, Guépin, Guyot, de Monchy, Nepveu, Rambonnet, Voûte en Willet uit Frankrijk afkomstig zijn. Minder gemakkelijk is dat te zien bij de namen van de families Hudig, Insinger, Muller (meer dan één familie van deze naam), Reddingius, Repelius, Sillem, Stols, Wilkens en Winckler (alle uit Duitsland), Eysten (uit Noorwegen), Couperus (oorspr. Couper) uit Schotland, 's Jacob en van Walré (beide uit Frankrijk). En ingeval de naam gelijkluidend was of is gemaakt met een Nederlandse naam, als b.v. bij de namen Boelen (Bulen), Engelberts, Gewin, van Hasselt (von Haszelt), Hesselink, Kip (Kipp), Kneppelhout (Cluppelholt), Koenen (Könen), Kruimel (Cromel), Mees (Meess), Scholten, Veeren (alle uit Duitsland), Kam (Cham), Vrijdag (Freitag) (beide uit Zwitserland), Scharp (Sharp) (uit Schotland) is de afkomst geheel en al verduisterd.

Naast de Duitsers hebben vooral ook de Fransen een groot aandeel gehad in onze bevolking. Tijdens

de godsdienstige twisten van de zestiende eeuw en later bij de opheffing van het edict van Nantes, in 1685, zijn tienduizenden Fransen naar de Noordelijke Nederlanden uitgeweken, in de zestiende eeuw vooral naar Holland en Zeeland, in 1685 vooral naar Zeeuws-Vlaanderen en naar steden als Leiden en Haarlem, waar de veelal uit La Rochelle en omgeving afkomstige Protestantse lakenwevers door de lakennering werden aangetrokken. Van de oudere emigranten stammen o.a. de Zeeuwse boerenfamilies Baljé (bailli = baljuw), Buteyn (butin = oogst, rijkdom), Caljouw (caillou = kei), Cevaal (cheval = paard), Labruyère (bruyère = heide), Oreel (oreille = oor), Passenier en Pattenier (patineur? = schaatsenrijder) af, van de in 1685 ingekomen Fransen de Zeeuwsvlaamse families le Bleu, Bourdrez, Brevet, Calon, Cappon, le Cointre, Dusarduijn (du Jardin = van den Tuin), Frelier, Hennequin, Lucieer (l'huissier? = de deurwaarder), Luteijn (lutin = kabouter, guit), de Luyster, Midavaine (avoine = haver), Pattist (pâtis = weide). In Leiden treft men namen aan als Goedeljee (godaillier = drinker), Batteljee (batelier = schipper), Bleuzé, Brussé en Brussee, Chaudron (chaudron = ketel), Dersjant (d'argent?) Labree, Lacourt, Ladage, Ladan, Lafeber, Parmentier, du Pré, le Poole, de Ru, Sjardijn, Tobé, in Haarlem Boeré en Boeree, Busé, Cassée, Coté, Daudeij, Misset, Pollé, Serné enz. Vele van deze zijn tot onherkenbaar wordens verbasterd, en het blijft onmogelijk hun betekenis te vinden zolang men hun oorspronkelijke vorm niet kent. De naam van de familie Labrijn is ten enenmale onverklaarbaar wanneer men niet weet dat dit geslacht van de Normandische eilanden afkomstig is en oorspronkelijk le Brit heette, welke naam achtereenvolgens verbasterd werd tot Leberin, La Brijn en Labrijn.

Dikwijls is de familienaam letterlijk in het Nederlands overgezet, vooral bij Franse namen. Uit de ‘Collection des fiches de l'Eglise wallonne de Leide’ zijn de volgende voorbeelden aangehaald: de Groot (in 1690

werd een kind van Pierre le Lièvre en Elisabeth le Grand gedoopt; in 1702 een ander kind, maar dan heten de ouders Pieter Liever en Lijsbeth de Groot), van Heyde (de Bruyère), Clayn (in 1640 trouwt een Petit, die zich in 1650 in de begrafenisakte van zijn vrouw Clayn noemt), de Coninck (le Roy), de Moor (le Noir), Paard (Cheval), Ridder (in 1710 trouwt iemand onder de naam Ridder, maar de uit dit huwelijk geboren kinderen worden als Chevalier gedoopt), de Rijk (le Riche), Schrijvers (Scribe), Stout (Hardy), Verkinderen (Lenfant), van der Wijnperse (Lestordeur), Willems (Guillaume) enz. Een naam als Langepee (Longuespee) berust op een gedeeltelijke vertaling van het oorspronkelijke, terwijl Lastdrager op de klank af vertaald is uit Portelanse (porte-lance = speerdrager)[1].

Slotbeschouwingen

De etymologie van de familienamen is misschien nog meer dan de etymologie in 't algemeen een onderwerp, waarop volslagen onbevoegden de lusten van hun fantasie plegen bot te vieren. De meest voor de hand liggende en dan ook meest begane fout, die daarbij wordt gemaakt, is dat men uitgaat van de hedendaagse vorm van de naam, en zich niet afvraagt of deze zich niet wellicht in de loop van de eeuwen heeft gewijzigd. Wat uiteraard dikwijls het geval is, vooral wanneer het oude namen betreft. Vele familienamen zijn tot onherkenbaarwordens toe verbasterd, vooral in een tijd waarin men de oorspronkelijke betekenis van de naam niet meer begreep, en de volksetymologie zich meester kon maken van de vorm. Zo is de naam Gewin onverklaarbaar, wanneer men niet weet dat de oorspronkelijke vorm Geba-wini luidde, wat betekent: vriend van gaven. Deze naam is een patronymicum in de onverbogen vorm, en

1) J.J. Salverda de Grave, De Franse woorden in het Nederlands (Amsterdam, 1906), blz. 31-32.

heeft niets uit te staan met het Nederlandse gelijkluidende zelfstandig naamwoord. Men zal aan de naam Zeldenrijk een geheel onjuiste betekenis toekennen, wanneer men niet let op de oorspronkelijke vorm, die Saeldenrich luidde, wat rijk aan zaligheden betekent. De naam van het Goese regeringsgeslacht Oyee is op het eerste gezicht onverklaarbaar, maar wordt terstond begrijpelijk wanneer we lezen dat de stamvader Cornelis Pieter Jobsen (1579-1633) zich (klaarblijkelijk naar zijn huis) Cornelis Pieter (in den) Oeyervaer noemde, terwijl zijn zoons bij hun huwelijk Oyevaer, maar nadien uitsluitend Oeye en Oyee heten. Men heeft de naam Oeyervaer dus te lang gevonden, en deze op vrij zinloze wijze afgekort[1]. Boekenoogen maakt melding van een Pieter Jansz Timmerman uit Wormerveer (1628), die ook wel Timmer heet, en van een Jan Ariansz Matselaer uit Westzaan (17e eeuw), die zich met zijn nakomelingen Mats noemde[2]. De stamvader van de Amsterdamse familie Lons (geb. ± 1500) was schipper op Londen en stond in de wandeling dan ook bekend onder de naam Jan Allertsz Lonsvaerder. Omdat men deze naam klaarblijkelijk wat lang vond, werd hij afgekort tot Lons, zoals zijn kinderen en hun afstammelingen zich verder bleven noemen. Van de zoons van de Amsterdammer Davidt Rudtgheerts noemde de een zich David Rutgers (hij is de stamvader van een bekend Doopsgezind koopmansgeslacht), de ander echter Nicolaes Ruts, die de stichter werd van het voorname handelshuis Ruts. Op de naamsverandering van Jacob Simon Ryckertszoonsz in Jacob Simonz (de) Rijck wezen we al eerder (blz. 46). De familie Voorhoeve heette oudtijds Verhoeven, en nog eerder van der Hoeven. Een Frans klinkende naam als Crommelin

1) H.W. van Tricht. De afstamming van het Goesche regeeringsgeslacht Oyee. (De Nederlandsche Leeuw, XLI (1923), kol. 232-234).
2) G.J. Boekenoogen, De Zaansche volkstaal, blz. CXIV.

wordt aanstonds duidelijk, als men weet dat de oorspronkelijke vorm Crommelingk luidde (15e eeuw). Het adellijke geslacht van Braam heet oorspronkelijk Braem, en ontleent zijn naam dus niet aan een plaats, maar aan een in de middeleeuwen vrij verbreide mansvoornaam. Op soortgelijke wijze zullen vele familienamen zijn verkort of verminkt.

Andere zijn op het eerste gezicht eveneens onverklaarbaar, omdat ze herinneren aan beroepen, ambten, begrippen, voorwerpen enz., die thans zijn verdwenen of met een ander woord aangeduid worden. Zo de namen Brinkgreve (ambtenaar, belast met het toezicht op een brink), Vethake (koopman in vet), Homan (hoofdman), Varkevisser (iemand, die bruinvissen vangt), Botschuyver (iemand die met een botslee bot vangt), de Geyter (geitenhoeder), Schietekatte (naam van een belegeringswerktuig), Patijn en Pattijn (houten schoen), Holster (pistoolkoker of knapzak). De Zeeuwse familienaam Haaiman herinnert aan de haymannen op Walcheren en Schouwen, landerijen die vrij waren van dijklasten, en die op Goeree haymeten werden genoemd. Op dit eiland treft men dan ook de familienaam Hameet(e)man aan, die men dus niet behoeft te verklaren als Ham eet de man, zoals Winkler (met een vraagteken) deed.

Met de beide laatsgenoemde zijn we al tot die groep van namen gekomen, die wat hun vorm betreft kenmerkend zijn voor de een of andere streek van ons land. De betekenis van deze is in vele gevallen niet duidelijk, wanneer men niet op de hoogte is van de streektaal. Op blz. 42 werden al enkele van deze namen genoemd. We voegen er nog bij: Brummel en Brummelkamp, beide ontleend aan het fries-saksische brummel, dat braam betekent, Molkenboer, dat in saksische dialecten ongeveer identiek is met melkboer, Naber en Nienaber, die in dezelfde dialecten buurman en nieuwe buurman betekenen. Namen die door de voorzetsels te, ter, ten voorafgegaan worden, zijn

terstond in Oost-Nederland te classificeren, namen op -aard, -aert wijzen naar Vlaanderen, namen op -a naar Friesland, op -ker en -tjer naar Groningen.

Van niet te onderschatten betekenis voor het onderzoek naar de geografische verbreiding van onze familienamen is de arbeid, die sinds ongeveer twintig jaar verricht wordt door het Bureau voor Historische Demografie te 's-Gravenhage. Dit bureau, ontstaan als uitvloeisel van de ficheringsarbeid, gedurende de jaren 1920-1924 van Rijkswege, op initiatief van wijlen den heer C.H. van Fenema te Oosterbeek, verricht door Ds. F.S. Knipscheer te Zaltbommel met medewerking van Dr. L.W.A.M. Lasonder, archivaris der Ned. Hervormde Kerk, stond aanvankelijk onder leiding van Ds. Knipscheer, daarna van den heer C.A. van Fenema te 's-Gravenhage en na diens overlijden van zijn zoon Mr. H.M. van Fenema. Het is thans sinds kort samengesmolten met het nieuwopgerichte Rijksbureau voor Genealogie te 's-Gravenhage (Korte Vijverberg 7) en blijft zich ook in deze vorm bezighouden met het ficheren en indiceren van alle persoonsnamen in de doop-, trouw- en begraafboeken van vóór de invoering van de Burgerlijke Stand hier te lande. Wanneer deze arbeid eenmaal voltooid is, bezit Nederland daarin een bronnenmateriaal dat voor het onderzoek van de familienamen in 't algemeen en dat van de voornamen onschatbare diensten zal bewijzen.

Literatuurlijst

I. De Nederlanden

1. *Doopnamen*.

P. Leendertsz Wz., Lijst van Nederlandsche voornamen. (De Navorscher, XVIII, 1868, blz. 40-50, 100-109, 166-176, 224-225, 324-327, 366-370, 408-411, 476-483, 529-532, 582-585, 617-621; XXII, 1872, blz. 520-542, 562-579, 606-626).
G.J. Boekenoogen, Onze voornamen. (De Gids, jg. 54 (1890), dl. III, blz. 448-476).
J.J. Graaf, Nederlandsche doopnamen naar oorsprong en gebruik. Bussum, 1915.
J. Mansion, Oud-Gentsche naamkunde. Bijdrage tot de kennis van het Oud-Nederlandsch. 's-Gravenhage, 1924, blz. 298-317: Register van eigennamen (persoons-, plaats-, volksnamen).
Alphabetische lijst van Middelnederlandsche doopnamen. (Jaarboek der Kon. Vlaamsche academie voor taalen letterkunde, XVI, 1902, blz. 31-54). Ook afzonderl. verschenen o.d.t.: Lijst der in Zuid-Nederland meest gebruikelijke voornamen, uitgegeven vanwege de Kon. Vlaamsche Academie. Gent, 1902.
Johan Winkler, Friesche naamlijst (Onomasticon Frisicum). Leeuwarden, 1898. (Friesch Woordenboek door Waling Dijkstra en F. Buitenrust Hettema, dl. IV).

2. *Familienamen*.

Johan Winkler, De Nederlandsche geslachtsnamen in oorsprong, geschiedenis en beteekenis. Haarlem, 1885.
J. Winkler, Studiën in Nederlandsche namenkunde. Haarlem, 1900.
G.J. Boekenoogen, De Zaansche volkstaal. Bijdrage tot de kennis van den woordenschat in Noord-Holland. Leiden, 1897. Blz. CXVI-CXVIII: Lijst van Zaanse familienamen.
G. van Hoorebeke, Etude sur l'origine des noms patronymiques flamands. Bruxelles, 1876.
Th. van Rheineck Leyssius, Middeleeuwsche geslachtsnamen. (De Nederlandsche Leeuw, LXI (1938), kol. 434-439).
O. Postma, Over het ontstaan der oudste Friesche geslachtsnamen. (Saxo-Frisia, III, 1941, blz. 8-17).

W. Draaijer, Persoonsnamen voorkomende in de Cameraarsrekeningen van Deventer van 1337-1393. (Tijdschrift voor Nederl. taal- en letterkunde, dl. 36 (1937), blz. 177 197).

3. *Bronnen*.

Johan E. Elias, De vroedschap van Amsterdam 1578-1795. Haarlem, 1903-1905. 2 dln.
P.D. de Vos, De vroedschap van Zierikzee van de tweede helft der 16e eeuw tot 1795. Middelburg, 1931.
R.A. Parmentier, Indices op de Brugsche poorterboeken. I. (1418-1450). II. (1450-1794). Brugge, 1938. 2 dln.
Nederland's Adelsboek. I (1903) - ...
Nederland's Patriciaat. I (1910) - ...
Heraldieke Bibliotheek. I-V en N.R., I-V (1872-1883).
Nederlands Familiearchief. I-XVIII (1878-1884).
Maandblad van het genealog. herald. genootschap ‘De Nederlandsche Leeuw’. I (1883) - ...
Algemeen Nederlandsch Familieblad. I-XVII (1884-1905).
De Nederlandsche Heraut. I-VIII (1884-1897).
De Wapenheraut. I-XXIV (1897-1920).
De Li(e)baert. I-IV. (1936-1939).
Nederlandsch Archief voor Genealogie en Heraldiek. I-III (1938-1940).
Sibbe. I (1941) - ...

In al deze periodieken vindt men de verklaring van tal van Nederlandse familienamen.

Als verdere bronnen voor de studie van de Nederlandse doop- en familienamen komen in aanmerking: de doop-, trouwen begraafboeken (de retro-acta van de burgerlijke stand), de registers van de burgerlijke stand, middeleeuwse stadsrekeningen (die voor een aantal steden, b.v. Dordrecht, Rotterdam, Deventer, Middelburg, Nijmegen, zijn uitgegeven), rekeningen van de grafelijkheid, de bisdommen, van kloosters en andere gestichten enz. Voor de nieuwe tijd zijn de adresboeken een waardevolle bron.

4. *Bijzondere onderwerpen*.

A. Vrieze, De strijd om de geslachtsnamen. Alphen aan den Rijn, 1940.
P. Vinc. van Wijk, Ord. Carm., Boerderijnamen. Over hun oorsprong, geschiedenis en beteekenis. Oldenzaal 1927.
Jan Lindemans, Het praefix ver in familienamen. (Verslagen en mededeelingen van de Kon. Vlaamsche academie voor taal- en letterkunde, 1940, blz. 263-276).

Voor de kennis van het Nederlands uit een vroegere periode raadplege men het grote Woordenboek der Nederlandsche taal ('s-Gravenhage, 1882-), dat tot de letter S voltooid is; voor het Middelnederlands het Middelnederlandsch Woordenboek van E. Verwijs en J. Verdam ('s-Gravenhage, 1885-1929) of het Mid-

delnederlandsch handwoordenboek van J. Verdam ('s-Gravenhage, 1911), met supplement van C.H. Ebbinge Wubben ('s-Gravenhage, 1932).

II. Duitschland en Zwitserland

1. *Doop- en familienamen.*

Wilhelm Tobler-Meyer, Deutsche Familiennamen nach ihrer Entstehung und Bedeutung, mit besonderer Rücksichtnahme auf Zürich und die Ostschweiz. Zürich, 1894.
Friedrich Kluge, Deutsche Namenkunde. Leipzig, 1917.
A. Baehnisch, Die deutschen Personennamen. 3te Auflage. Leipzig u. Berlin, 1920.
J.K. Brechenmacher, Deutsches Namenbuch. Stuttgart, 1928.
J.K. Brechenmacher, Deutsche Sippennamen. Görlitz, 1936.
E. Hertel, Die deutschen Familiennamen. Bremen u. Berlin, 1935.
K. Linnartz, Unsere Familiennamen. Berlin u. Bonn, 1940.
Adolf Bach, Deutsche Eigennamen in volkskundlicher Betrachtung. Handbuch der Deutschen Volkskunde, herausgegeben von Wilhelm Peszler. III. (Potsdam, 1937), S. 321-373.

2. *Doopnamen.*

A. Socin, Mittelhochdeutsches Namenbuch. Nach oberrheinischen Quellen des 12. und 13. Jahrhunderts. Basel, 1903.
A.F.C. Vilmar, Deutsches Namenbüchlein. 8te Auflage. Marburg, 1926
F.R. Arnold, Die deutschen Vornamen. 2te Aufl. Wien, 1901.
E. Wasserzieher, Hans und Grete. 9te Aufl. Berlin, 1939.
E. Wentscher, Die Rufnamen des deutschen Volkes. Halle, 1928.
Max Gottschald, Die deutschen Personennamen. Leipzig, 1940.
E. Förstemann, Altdeutsches Namenbuch. I. Personennamen. 2te Aufl. Bonn, 1900.
M. Schönfeld, Wörterbuch der altgermanischen Personen- und Völkernamen. Heidelberg, 1911.

3. *Familienamen.*

W. Tobler-Meyer, Deutsche Familiennamen nach ihrer Entstehung und Bedeutung. Zürich, 1894.
A. Heintze, Die deutschen Familiennamen geschichtlich, geographisch, sprachlich. 7te Auflage, herausgegeben von Paul Cascorbi. Halle (Saale), 1933.
Max Gottschald, Deutsche Namenkunde. Unsere Familiennamen nach ihrer Entstehung und Bedeutung. München, 1932.
H. Bahlow, Deutsches Namenbuch. Neumünster i.H., 1933.
F a m i l i e n n a m e n b u c h der Schweiz. Les noms de familie suisses. I nomi di famiglia svizzeri. Zürich, 1940- ... (nog niet voltooid).

Een aantal monografieën over de familienamen van de verschillende Duitsche landschappen vindt men opgesomd bij Bach, Handbuch der Deutschen Volkskunde, III, S. 369-370.

III. Engeland.

M.A. Lower, Patronymica Britannica. London, 1860.
H.B. Guppy, Homes of family names in Great Britain. London, 1890.
M.A. Lower, English surnames. London, 1875. 2 tom.
C.W. Bardsley, A dictionary of English and Welsh surnames. London, 1901.
C.W. Bardsley, English surnames. London, 1901.
Henry Barber, British family names. Their origin and meaning. 2. ed. London, 1903.
H. Harrison, Surnames of the United Kingdom. London, 1912-1918.
E. Weekley, Surnames. London, 1917.

IV. Frankrijk

Eugène Ritter, Les noms de famille. Paris, 1875.
Lorédan Larchey, Dictionnaire des noms. Paris, 1880.
M. Grammont, Les noms de famille des habitants de la France. Montpellier, 1906.
Albert Dauzat, Les noms de personnes. Origine et évolution. 3me éd. Paris, 1928.
Kurt Plewka, Zur Geschichte der französischen Vornamen. Greifswald, 1938.